

Міністерство освіти і науки України
Департамент науки і освіти
Харківської обласної державної адміністрації
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

**Методичні настанови для
для підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 231 Соціальна робота**

Харків
2021

УДК 378.091.3-027.2:36(072)

Т 19

Укладачі:

Тарасенко Н. В. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи.

Расказова О. І. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи.

Рецензенти:

Онипченко О. І. – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри соціальної роботи.

Ричкова Л. В. – кандидат педагогічних наук, директор Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 36 Харківської міської ради Харківської області.

Т 19 Тарасенко Н.В., Рассказова О.І. Соціально-педагогічна практика в закладах освіти: методичні настанови для підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 231 Соціальна робота / авт.: Н.В. Тарасенко, О.І. Рассказова; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. – Харків: ФОП Тарасенко В.П., 2020. – 89 с.

У методичних настановах окреслені загальна інформація щодо організації соціально-педагогічної практики в закладах освіти, мета та завдання практики, очікувані результати після її проходження, схарактеризовано бази практики, обов'язки практикантів, надано настанови щодо заповнення щоденника практики. Висвітлено організаційно-змістовий аспект проходження соціально-педагогічної практики в закладах освіти, надано тематику практичних занять, методичні настанови та матеріали щодо виконання завдань практики, у тому числі дистанційної роботи практикантів в закладах загальної середньої, дошкільної, вищої та фахової передвищої освіти.

Методичні настанови адресовано здобувачам освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 231 Соціальна робота, а також працівникам психологічної служби закладів освіти, зокрема: соціальним-педагогам, психологам, асистентам вчителя, фахівцям у сфері спеціальної, інтегрованої, інклюзивної освіти.

УДК 378.091.3-027.2:36(072)

*Затверджено науково-методичною радою Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
протокол № 2 від 10.11.2021 р*

Тарасенко Н.В., Рассказова О.І., 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА		4
I. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ		6
1.1.	Загальна інформація	6
1.2.	Мета та завдання соціально-педагогічної практики	6
1.3.	Очікувані результати після проходження соціально-педагогічної практики	7
1.4.	Характеристика баз соціально-педагогічної практики	9
1.5.	Обов'язки практиканта /-ки	9
1.6.	Відомості щодо заповнення щоденника соціально-педагогічної практики	10
II. ЗМІСТ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ		13
2.1.	Організаційно-змістовий аспект проходження соціально-педагогічної практики в закладах освіти	13
2.2.	Структура освітнього компонента практичної підготовки	14
2.3.	Тематика практичних занять	16
III. МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ТА МАТЕРІАЛИ ЩОДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ		19
3.1.	Кваліфікаційні характеристики працівників психологічної служби (соціального педагога, соціального педагога по роботі з дітьми з інвалідністю, асистента вчителя).	19
3.2.	Робота з документацією соціального педагога (соціального педагога по роботі з дітьми з інвалідністю, асистента вчителя)	26
3.3.	Положення про психологічну службу у системі освіти України	35
3.4.	Виховна робота соціального педагога у закладі освіти	44
3.5.	Профілактична робота соціального педагога у закладі освіти	51
IV. ДІАГНОСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД УЧНІВ У РОБОТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ		61
4.1.	Діагностична робота соціального педагога в умовах діджиталізації освіти	61
4.2.	Організація супроводу дитини в умовах інклюзивної освіти	65
V. НАСТАНОВИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ		69
VI. ПОРАДИ ЩОДО ДИСТАНЦІЙНОГО ПРОХОДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ		77
VII. ЯК ВДАЛО ЗАВЕРШИТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНУ ПРАКТИКУ		81
6.1	Контроль успішності проходження соціально-педагогічної практики	81
6.2	Онлайн-тестування	81
6.3	Критерії оцінювання	82
VIII. ПОЛІТИКА ДОБРОЧЕСНОСТІ		85
СПИСОК ДЖЕРЕЛ		86

ПЕРЕДМОВА

Соціально-педагогічна практика в закладах освіти є одним з видів практичної підготовки здобувачів освіти другого (магістерського рівня) у галузі 23 Соціальна робота. Наступність різних видів практичної підготовки забезпечується через проведення практичних занять, гостьових лекцій і семінарів, зустрічей з практиками – починаючи з 1-го сем.; паралельно у 1 та 2 семестрах – «Професійно-педагогічна практика в осередках соціальної допомоги», у 2-му – двотижнева «Науково-дослідницька практика». «Соціальна-педагогічна практика в закладах освіти» реалізується впродовж 4-х тижнів у 3-му семестрі і забезпечує формування у здобувачів освіти фахових компетентностей та м'яких навичок щодо роботи фахівця психологічної служби закладу освіти. Задля розвитку і розширення спектру цих компетентностей освітньо-професійною програмою далі передбачена ще й «Виробнича практика», у ході якої здобувачі активно залучаються до практичних форм квазіпрофесійної діяльності (проведення виховних заходів, підготовка міні-проектів, участь у волонтерських заходах тощо).

Структура та зміст практичної підготовки майбутніх фахівців, які здобувають освіту за освітньо-професійною програмою «Соціальна робота», відповідають об'єктам вивчення (соціальний добробут населення, детермінанти, що на нього впливають) та діяльності (організаційна, управлінська, експертна, контрольно-аналітична, проектна, науково-дослідна) у галузі 23 Соціальна робота й орієнтовані на підготовку фахівців другого рівня вищої освіти, здатних вирішувати широке коло науково-дослідних, управлінських і прикладних завдань соціальної роботи на засадах комплексного практико-орієнтованого підходу, посилення ролі інноваційного складника у підготовці фахівців, сприяння наближенню такої підготовки до вимог європейського і світового освітнього простору.

Методичні настанови розроблені у відповідності до норм практичної підготовки здобувачів освіти, викладених у Положеннях: «Про організацію освітнього процесу у Комунальному закладі «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради» пункту 3 (<http://surl.li/iqhn>); «Про проведення практики здобувачів вищої освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради» (<http://surl.li/swvb>). Відповідно зазначеним документам здобувачі освіти другого рівня можуть формувати індивідуальну траєкторію практичної підготовки, насамперед формувати унікальний зміст практичної підготовки, обираючи різну тематику виховних і просвітницьких заходів відповідно до своїх інтересів. Крім того, згідно п.п. 3 Положення про проведення практики здобувачів вищої освіти Комунального Закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (<http://surl.li/swvb>) здобувачі освіти можуть здійснювати вибір бази практики.

Методичні настанови з проходження соціально-педагогічної практики адресовано здобувачам освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 231 Соціальна робота, а також адміністрації ЗЗСО, працівникам

психологічної служби закладів освіти, зокрема: соціальним-педагогам, психологам, асистентам вчителя, фахівцям у сфері спеціальної, інтегрованої, інклюзивної освіти, і всім, хто може бути дотичним до організації практичної підготовки здобувачів.

У методичних настановах наведена загальна інформація щодо організації соціально-педагогічної практики в закладах освіти, мета та завдання практики, очікувані результати після її проходження, схарактеризовано бази практики, обов'язки практикантів, надано настанови щодо заповнення щоденника практики. Висвітлено організаційно-змістовий аспект проходження соціально-педагогічної практики в закладах освіти, надано тематику практичних занять, методичні настанови та матеріали щодо виконання завдань практики, у тому числі дистанційної роботи практикантів в закладах загальної середньої, дошкільної, вищої та фахової передвищої освіти.

Методичні настанови допомагають здобувачам вищої освіти глибше ознайомлюються з функціями та обов'язками працівника психологічної служби закладу освіти, опанувати питання специфіки здійснення соціально-педагогічного супроводу дітей пільгових категорій, роботи з учнівським колективом, професійної взаємодії з дітьми, які потребують піклування чи перебувають у складних життєвих обставинах. Окрім того, методичні настанови сприяють оволодінню здобувачами освіти сучасними методами та формами професійної діяльності соціального педагога, набуттю досвіду організації та здійснення соціально-педагогічної діяльності в закладі освіти, удосконаленню професійних умінь та навичок, необхідних для роботи в умовах впровадження освітніх інновацій.

Сподіваємося, що методичні настанови забезпечать оптимальну організацію суб'єктами (здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 231 Соціальна робота, методистами, фахівцями) практичної підготовки.

I. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

1.1. Загальна інформація

Важливою ланкою практичної підготовки студентів спеціальності 231 Соціальна робота є ОК «Соціально-педагогічна практика в закладах освіти», який згідно структурно-логічній схемі ОПП проводиться у третьому на першому році підготовки. Практика проводиться без відриву від теоретичного навчання і тісно пов'язана з іншими освітніми компонентами, що викладаються у межах освітньо-професійної програми: «Організація роботи з різними соціальними групами», «Актуальні проблеми соціальної роботи та соціальної педагогіки», «Технології професійного відбору та профорієнтації», різні види практичної підготовки.

Соціально-педагогічна практика в закладах освіти передбачає практичну та самостійну, у тому числі й дистанційну роботу студентів-практикантів в закладах загальної середньої, дошкільної, вищої та передвищої освіти, де створена і функціонує психологічна служба.

Соціально-педагогічна практика в закладах освіти забезпечує оволодіння здобувачами освіти сучасними методами та формами професійної діяльності соціального педагога, набуття досвіду організації та здійснення соціально-педагогічної діяльності в закладі освіти, удосконалення професійних умінь та навичок, необхідних для роботи в умовах впровадження освітніх інновацій.

Під час проходження практики здобувачі вищої освіти глибше ознайомлюються з функціями та обов'язками працівника психологічної служби закладу освіти, опановують специфіку здійснення соціально-педагогічного супроводу здобувачів освіти, колективу, осіб, які потребують піклування чи перебувають у складних життєвих обставинах.

До практики допускаються здобувачі, які успішно виконали всі попередні види педагогічної практики.

Під час практики випускники виконують обов'язки соціального педагога.

1.2. Мета та завдання соціально-педагогічної практики

Метою соціально-педагогічної практики в закладах освіти є оволодіння здобувачами освіти сучасними методами та формами професійної діяльності соціального педагога, набуття досвіду організації та здійснення соціально-педагогічної діяльності в закладі освіти, удосконалення професійних умінь та навичок, необхідних для роботи в умовах впровадження освітніх інновацій.

Під час проходження практики здобувачі вищої освіти ознайомлюються з функціями та обов'язками працівника психологічної служби закладу освіти, опановують специфіку здійснення соціально-педагогічного супроводу здобувачів освіти, колективу, осіб, які потребують піклування чи перебувають у складних життєвих обставинах,

Основні завдання практики:

1. Розвинути навички розв'язувати складні задачі і проблеми, що потребують оновлення й інтеграції знань в умовах квазіпрофесійної діяльності.

2. Навчитися самостійно й автономно знаходити інформацію необхідну для проведення соціально-виховної, профілактичної, профорієнтаційної роботи, опанувати її, засвоювати та продукувати нові знання.
3. Набути здатності збирати та здійснювати кількісний і якісний аналіз емпіричних даних соціально-педагогічної діагностики, виконувати рефлексивні практики в контексті цінностей соціальної роботи.
4. Здобути вміння аналізувати соціальний та індивідуальний контекст проблем особи, сім'ї, соціальної групи, громади, формулювати мету, завдання, зміст соціальної роботи в ЗЗСО.
5. Розвинути навички автономно приймати рішення в складних і непередбачуваних ситуаціях, на практиці бачити соціальні наслідки політики у сфері прав людини, соціальної інклюзії та сталого розвитку суспільства, виявляти ініціативу, самостійність, оригінальність, генерувати нові ідеї для розв'язання завдань професійної діяльності.
6. Навчитися самостійно будувати та підтримувати цілеспрямовані, професійні взаємини з широким колом суб'єктів освітнього процесу (дітьми, адміністрацією закладу, вчителями та ін.), демонструвати своєю поведінкою відповідність етичним принципам і стандартам соціальної роботи.
7. Опанувати види соціально-педагогічної діяльності з поширення інклюзивного підходу в освіті, організації роботи психологічної служби ЗЗСО на засадах педагогічної інноватики, здійснення соціального виховання дітей з особливими освітніми потребами, насамперед з інвалідністю.

1.3. Очікувані результати після проходження соціально-педагогічної практики

У процесі засвоєння ОК розвиваються і вдосконалюються такі професійні компетентності:

1) загальні:

ЗК 3. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт;

ЗК 6. Здатність виявляти ініціативу та підприємливість.

ЗК 7. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації

ЗК 8. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК 9. Навички міжособистісної взаємодії.

Та інших.

2) фахові:

ФК 3. Здатність професійно діагностувати, прогнозувати, проектувати та моделювати соціальні ситуації.

ФК 4. Здатність до впровадження методів і технологій інноваційного практикування та управління в системі соціальної роботи.

ФК 5. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (експертами з інших галузей/видів економічної діяльності), налагоджувати взаємодію міжнародних, державних, громадських і комерційних організацій на підґрунті соціального партнерства.

ФК 6. Здатність до оцінки процесу і результату професійної діяльності та якості соціальних послуг.

ФК 7. Здатність до професійної рефлексії.

ФК 9. Здатність доводити знання та власні висновки до фахівців та нефахівців.

ФК 11. Здатність виявляти професійну ідентичність та діяти згідно з цінностями соціальної роботи.

ФК 13. Здатність до формування позитивного іміджу професії, її статусу в суспільстві.

ФК 15. Здатність до розроблення, апробації та втілення соціальних проектів і технологій.

ФК 19. Здатність до побудови траєкторії кар'єрного зростання фахівців, сприяння професійній орієнтації і адаптації особистості, організації навчання впродовж життя.

ФК 20. Здатність до популяризації ідей інклюзії, створення інклюзивного освітнього середовища, організації психологічної служби ЗЗСО на засадах педагогічної інноватики, соціального виховання дітей з особливими освітніми потребами, насамперед з інвалідністю.

Та інших.

Проходження практики спрямоване на досягнення таких програмових результатів навчання:

ПРН 1. Розв'язувати складні задачі і проблеми, що потребують оновлення й інтеграції знань в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих

ПРН 6. Самостійно й автономно знаходити інформацію необхідну для професійного зростання, опановувати її, засвоювати та продукувати нові знання, розвивати професійні навички та якості.

ПРН 8. Автономно приймати рішення в складних і непередбачуваних ситуаціях.

ПРН 9. Виконувати рефлексивні практики в контексті цінностей соціальної роботи, відповідальності, у тому числі для запобігання професійного вигорання.

ПРН 10. Аналізувати соціальний та індивідуальний контекст проблем особи, сім'ї, соціальної групи, громади, формулювати мету і завдання соціальної роботи, планувати втручання в складних і непередбачуваних обставинах відповідно до цінностей соціальної роботи.

ПРН 17. Самостійно будувати та підтримувати цілеспрямовані, професійні взаємини з широким колом людей, представниками різних спільнот і організацій, аргументувати, переконувати, вести конструктивні переговори, результативні бесіди, дискусії, толерантно ставитися до альтернативних думок.

ПРН 18. Демонструвати позитивне ставлення до власної професії та відповідати своєю поведінкою етичним принципам і стандартам соціальної роботи.

ПРН 19. Організувати роботу з побудови траєкторії кар'єрного зростання фахівців, сприяння професійній орієнтації і адаптації особистості, організації освіти дорослих, навчання протягом життя.

Та інші.

1.4. Характеристика баз соціально-педагогічної практики

Базами для проведення практики є заклади освіти, які повинні відповідати певним вимогам:

- відповідати профілю підготовки фахівців спеціальності: мати у штаті працівника психологічної служби;
- мати достатній рівень матеріально-технічної та організаційно-функціональної забезпеченості, використовувати інформаційні технології, впроваджувати інноваційні підходи;
- співпраця академії з закладом має бути двостороннє юридично закріпленою.

Згідно «Положення про проведення практики здобувачів вищої освіти Комунального закладу “Харківська гуманітарно-педагогічна академія” Харківської обласної ради» здобувачам вищої освіти, які навчаються за індивідуальним планом-графіком та працюють за фахом, дозволяється проходити практику за місцем роботи.

1.5. Обов'язки практиканта /-ки

- виконувати всі види роботи, що передбачені програмою практики;
- підкорятися правилам внутрішнього розпорядку установи, розпорядженням адміністрації і методистів;
- знаходитися в установі згідно графіку своєї роботи;
- систематично вести щоденник практики;
- дотримуватися контрольних термінів виконання завдань з програми практики, своєчасно звітувати про результати;
- відпрацювати програму практики в інші терміни у випадку хвороби або інших поважних причин;
- пройти медичне обстеження.

Здобувач освіти повинен бути взірцем дисциплінованості, ввічливості, працелюбства, організованості.

Важливо пам'ятати, що протягом визначеного періоду практики практикант є членом колективу, наділений правами і виконує обов'язки покладені на нього правилами внутрішнього розпорядку й адміністрацією навчального закладу.

За період практики студент-практикант контролюється керівником практики і соціальним педагогом від бази практики.

Практикант /-ка працює очно чи дистанційно за графіком роботи закладу й у відповідності з узгодженими з його керівництвом завданнями.

У разі порушення дисципліни, невиконання розпоряджень адміністрації, практикант /-ка може бути усунений /-на від проходження практики¹.

¹*Примітка:* У випадку невиконання вимог, що висуваються до практиканта, він не допускається до заліку. Практиканту, не допущеному, або робота якого на практиці визнана незадовільною, з дозволу завідувача практики призначається повторна практика без відриву від навчальних занять. Вона проводиться або у тій самій установі, або – при виникненні конфліктної ситуації – в іншій.

1.6. Відомості для заповнення щоденника соціально-педагогічної практики

Щоденник починається з титульної сторінки:

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ НАУКИ І ОСВІТИ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

Кафедра соціальної роботи

Щоденник

з практики «Соціально-педагогічна практика в закладах освіти»

здобувача \-ки освіти _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

Галузь знань 23 Соціальна робота
Спеціальність 231 Соціальна робота
Факультет соціально-педагогічних наук та іноземної філології
Освітній ступінь – магістр

_____ курс, група _____

Викладач-керівник практики _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

На наступних сторінках щоденника містяться:

1. Назва закладу освіти
2. Адреса установи.
2. Телефон, веб-сайт.
3. ПІБ директора
ПІБ заступника директора
ПІБ соціального педагога / психолога
4. Мета і завдання практики.
5. Обов'язки практиканта.
6. Індивідуальний план роботи практиканта /-ки.

№	Дата, час проведення	Зміст роботи	Позначка про виконання
1	мають бути відображені абсолютно усі	- мають послідовно бути відображені усі зафіксовані у змісті практики види робіт ² ; - теми запланованих заходів, узгоджені з	пишемо «виконано» після реального

²Примітка: необхідно розкрити усі пункти у відповідності до реальних умов проходження практики. На обрані пункти, що безпосередньо були виконані у ході практики, Ви орієнтуєтесь складаючи звіт з проходження практики.

	дати до кінця семестру, окрім святкових днів.	керівником практики; - спостереження за заняттями інших практикантів /-ок.	виконання цього виду робіт.
2	
3	

7. Основний розділ щоденника:

В ньому фіксують поточну дату, пишуть короткий звіт про види виконаних робіт, діляться враженнями від практики, власними спостереженнями. Основний розділ можна заповнити у вигляді таблиці.

Щоденний графік роботи (заповнюється протягом проходження практики).

Дата	Завдання	Види діяльності	Форми звітності

Особливу увагу надають своїм відкритим заняттям та спостереженням. Кожного разу перед проведенням виховного заняття ви маєте затвердити конспект у методиста та представника бази практики. Конспект не переписується у щоденник, а збирається в окремому теку.

У дати, коли проводилися заняття з дітьми обов'язково записуються самоаналіз або аналіз (спостереження) проведених заходів.

Схема аналізу (спостереження) /самоаналізу виховних заходів.

У щоденнику ти послідовно відповідаєш на зазначені питання, переписувати самі питання не треба:

- хто проводив і в якому класі, скільки було присутніх, скільки дівчат, скільки хлопців?
- вид (виховне, профілактичне, профорієнтаційне), мета заняття, запис змісту заняття за формою;
- чи актуальна тема заняття, чи відповідна віковим особливостям учнів, чи вірно сформульована?
- чи дотримана структура заняття (етапи: підготовчий, основний, підсумковий);
- які використовувались під час проведення заняття методи і засоби? скільки різних методів і засобів використовувалося, перерахуйте їх;
- чи використовувалося спеціальне оздоблення приміщення, наочність, спортивне знаряддя; чи не містило оздоблення чи наочність елементів гендерної сегрегації (наприклад дівчатам рожеве, хлопцям – блакитне тощо).
- оціни активність дітей до і під час проведення заняття;
- які були підсумки проведеного заняття? чи вдалося досягнути мети?
- як практиканти почувалися під час проведення заняття: самопочуття, уміння володіти дитячим колективом, контакт з дітьми, дисципліна, мовлення (інтонація, жести, міміка, манера говорити);

- оціни відповідність заняття критерію гендерної чутливості (завдання і матеріали заняття адресовані як хлопцям, так і дівчатам; у занятті просуваються ідеї гендерної рівності і недискримінації; у змісті заняття та наочності немає гендерних стереотипів; активні форми взаємодії побудовані на спільній роботі дівчат і хлопців тощо);

- сформулюй переваги та виклики на майбутнє з урахуванням проведеної роботи.

8. Остання сторінка щоденника

На останній сторінці щоденника розміщується оціночна картка, яку заповнює керівник практики. Тут буде виставлена оцінка за проходження практики за сумою балів, отриманих від виконання завдань.

Дата « ____ » _____ 20 ____ року

Оцінка:

за національною шкалою _____
(словами)

Викладач-керівник практики від кафедри:

(підпис)

(прізвище та ініціали)

II. ЗМІСТ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

2.1. Організаційно-змістовий аспект проходження соціально-педагогічної практики в закладах освіти

Практика передбачає організацію практичної діяльності, спрямованої на вирішення конкретних професійно-орієнтованих завдань.

Відповідно до навчального плану практика у здобувачів освіти 511 ср групи (денна форма навчання) проходить у 3 семестрі протягом 8 тижнів (32 практичні години та 58 самостійної роботи). Загальна тривалість практики 90 годин (3 кредити ECTS).

Відповідно до навчального плану практика у здобувачів освіти 11 ср групи (заочна форма навчання) проходить у 3 семестрі протягом 3 тижнів (10 практичних години та 80 годин самостійної роботи). Загальна тривалість практики 90 годин (3 кредити ECTS).

Перед початком практики викладач-керівник практики від кафедри знайомить здобувачів освіти з метою, завданнями, програмою практики, термінами практики, основними вимогами щодо ведення документації та оцінювання.

Під час практики здобувачі проводять профілактичні та профорієнтаційні заняття, заходи, беруть участь в організації освітнього процесу з метою забезпечення всебічного особистісного розвитку дітей під керівництвом викладачів-керівників практики.

Здобувач вищої освіти, який готується до практики, повинен чітко знати мету, завдання роботи на день практики³, підібрати необхідний матеріал.

Здобувачі освіти упродовж практики повинні:

- опрацювати робочу документацію соціального педагога: план роботи на рік, план роботи на місяць, соціальний паспорт класу, облікову картку сім'ї дитини, статистичний звіт, акт обстеження матеріально-побутових умов проживання сім'ї.
- провести не менше 1 виховного, 1 профілактичного та 1 профорієнтаційного заняття;
- організувати просвітницький захід (не менше 1 разу).
- провести соціально-педагогічне діагностування (спостереження за учнями під час навчальних занять, соціальну паспортизацію класу, діагностику потреб учнів, які належать вразливих груп, діагностику з усіма учасниками освітнього процесу для з'ясування проблемних питань соціально-психологічного супроводу дітей та їх сімей).

У кінці практики здобувачі освіти здають звітну документацію:

1. Щоденник практики в якому зазначена характеристика бази практики, спостереження за навчальними заняттями вчителів, соціального педагога,

³Примітка: зміст практики необхідно розподілити для себе на окремі пункти згідно кількості днів / тижнів практики й написати у щоденник у вигляді «Індивідуального плану проходження практики».

здобувачів освіти, плани проведених профорієнтаційних, профілактичних та виховних заходів.

2. Звіт про проходження практики.

3. Додаткові звітні матеріали (конспекти проведених заходів з соціально-педагогічного діагностування та просвітницької роботи, конспекти доповідей на педагогічних нарадах, конспекти проведених занять (профорієнтаційного, виховного, профілактичного).

2.2. Структура освітнього компоненту практичної підготовки

2.2.1 Структура освітнього компоненту для здобувачів освіти б11 ср та 21 ср груп

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		лек	пр.	сем.	с.р.		лек	пр.	сем.	с.р.
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1										
Організаційна та методична функції соціального педагога / соціального працівника у закладі освіти										
Тема 1. Планування роботи соціального педагога / соціального працівника у закладі освіти.	16	-	4	-	12	14	-	-	-	14
Тема 2. «Робочий стіл» соціального педагога / соціального працівника у закладі освіти.	16	-	4	-	12	16	-	2	-	14
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2										
Виховна, профілактична, профорієнтаційна функції соціального педагога / соціального працівника в закладі освіти										
Тема 3. Виховна робота соціального педагога / соціального працівника у закладі освіти.	14	-	4	-	10	16	-	2	-	14
Тема 4. Профілактична робота соціального педагога / соціального працівника у закладі освіти.	14	-	4	-	10	16	-	2	-	14
Тема 5. Профорієнтаційна робота соціального педагога / соціального працівника у закладі освіти.	14	-	4	-	10	16	-	2	-	14
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3										
Діагностична, просвітницька, рефлексивна функції соціального педагога / соціального працівника в закладі освіти										
Тема 6. Діагностика соціально-педагогічних проблем учнівства.	16	-	4	-	12	14	-	-	-	14

Тема 7. Масова просвітницька робота соціального педагога / соціального працівника у закладі освіти (акції, свята, квести, «неконференції», семінари тощо).	16	-	4	-	12	14	-	-	-	14
Тема 8. Професійна рефлексія соціального педагога / соціального працівника у закладі освіти.	14	-	4	-	10	14	-	2	-	12
УСЬОГО ГОДИН	120	-	32	-	88	120	-	10	-	110

2.2.2 Структура освітнього компоненту для здобувачів освіти 511 ср та 11 ср груп

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		лек	пр.	сем.	с.р.		лек	пр.	сем.	с.р.
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1										
Організаційна та методична функції соціального педагога (соціального педагога, соціального педагога по роботі з дітьми з інвалідністю, асистента вчителя) у закладі освіти										
Тема 1. Планування роботи соціального педагога (соціального педагога, соціального педагога по роботі з дітьми з інвалідністю, асистента вчителя) у закладі освіти.	10	-	4	-	6	10	-	-	-	10
Тема 2. «Робочий стіл» соціального педагога (соціального педагога, соціального педагога по роботі з дітьми з інвалідністю, асистента вчителя) у закладі освіти.	10	-	4	-	6	12	-	2	-	10
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2										
Виховна, профілактична, профорієнтаційна функції соціального педагога / соціального працівника в закладі освіти										
Тема 3. Виховна робота соціального педагога / соціального працівника у закладі освіти.	12	-	4	-	8	12	-	2	-	10
Тема 4. Профілактична робота соціального педагога / соціального працівника у закладі освіти.	12	-	4	-	8	12	-	2	-	10
Тема 5. Профорієнтаційна робота соціального педагога / соціального працівника у закладі освіти.	12	-	4	-	8	12	-	2	-	10
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3										
Діагностична, просвітницька, рефлексивна функції соціального педагога / соціального працівника в закладі освіти										

Тема 6. Діагностика соціально-педагогічних проблем учнівства.	12	-	4	-	8	10	-	-	-	10
Тема 7. Масова просвітницька робота соціального педагога / соціального працівника у закладі освіти (акції, свята, квести, «неконференції», семінари тощо).	10	-	4	-	6	10	-	-	-	10
Тема 8. Професійна рефлексія соціального педагога / соціального працівника у закладі освіти.	12	-	4	-	8	12	-	2	-	10
УСЬОГО ГОДИН	90	-	32	-	58	90	-	10	-	80

2.3. Тематика практичних занять

2.3.1 Тематичний план проведення практичних занять для здобувачів освіти 611 ср та 21 ср груп

№ з/п	Тема	Кількість годин	
		611 ср	21 ср
1.	Установчий інструктаж, знайомство з програмою практики, режимом роботи, формами звітності з практики, правилами оформлення щоденника, правами та обов'язками практикантів. Складання індивідуального плану проходження практики.	4	1
2.	Ознайомлення з «робочим столом» соціального педагога» (аналіз нормативно-правової та робочої документації соціального педагога, безпосереднє ознайомлення з організацією та функціонуванням навчального закладу в цілому, основними напрямками і формами роботи, графіками роботи соціального педагога, планами заходів, формами звітності, журналами тощо)	4	1
3.	Пошук та опрацювання інформації, необхідної для проведення соціально-виховної роботи з учнівством. Проведення виховного заняття. Проведення спостереження заняття здобувача освіти. Аналіз проведеного заняття.	4	2
4.	Пошук та опрацювання інформації, необхідної для проведення профілактичної роботи з учнівством. Проведення профілактичного заняття. Проведення спостереження заняття здобувача освіти. Аналіз проведеного заняття.	4	2
5.	Пошук та опрацювання інформації, необхідної для профорієнтаційної роботи з учнівством. Проведення профорієнтаційного заняття. Проведення спостереження заняття здобувача освіти. Аналіз проведеного заняття.	4	2
6.	Підготовка діагностичного інструментарію. Проведення заходів з соціально-педагогічного діагностування (профорієнтаційна діагностика, соціометрія, заповнення соціального паспорту школи та класу)	4	-
7.	Розробка масового просвітницького заходу (акції, свята, квесту тощо) для учнівства, та педагогів закладу освіти.	4	-

8.	Написання звіту з практики та підготовка звітних матеріалів з практики (оформлення щоденника, конспектів проведених заходів з соціально-педагогічного діагностування, конспектів доповідей на педагогічних нарадах, конспектів проведених занять (профорієнтаційного, виховного, профілактичного). Узагальнення результатів практики.	4	2
Усього		32	10

2.3.2 Тематичний план проведення практичних занять для здобувачів освіти 511 ср та 11 ср груп

№ з/п	Тема	Кількість годин	
		511 ср	11 ср
1.	Установчий інструктаж, знайомство з програмою практики, режимом роботи, формами звітності з практики, правилами оформлення щоденника, правами та обов'язками практикантів. Складання індивідуального плану проходження практики.	4	1
2.	Ознайомлення з «робочим столом» соціального педагога» (аналіз нормативно-правової та робочої документації соціального педагога, безпосереднє ознайомлення з організацією та функціонуванням навчального закладу в цілому, основними напрямками і формами роботи, графіками роботи соціального педагога, планами заходів, формами звітності, журналами тощо)	4	1
3.	Пошук та опрацювання інформації, необхідної для проведення соціально-виховної роботи з учнівством. Проведення виховного заняття. Проведення спостереження заняття здобувача освіти. Обговорення проведеного заняття.	4	2
4.	Пошук та опрацювання інформації, необхідної для проведення профілактичної роботи з учнівством. Проведення профілактичного заняття. Проведення спостереження заняття здобувача освіти. Обговорення проведеного заняття.	4	2
5.	Пошук та опрацювання інформації, необхідної для профорієнтаційної роботи з учнівством. Проведення профорієнтаційного заняття. Проведення спостереження заняття здобувача освіти. Обговорення проведеного заняття.	4	2
6.	Підготовка діагностичного інструментарію. Проведення заходів з соціально-педагогічного діагностування (глибинне інтерв'ю з учнем з особливими освітніми потребами, профорієнтаційна діагностика, соціометрія, заповнення соціального паспорту школи та класу)	4	-
7.	Розробка масового просвітницького заходу (акції, свята, квесту тощо) для учнівства, та педагогів закладу освіти.	4	-
8.	Написання звіту з практики та підготовка звітних матеріалів з практики (оформлення щоденника, конспектів проведених заходів з соціально-педагогічного діагностування, конспектів доповідей на педагогічних нарадах, конспектів проведених занять (профорієнтаційного, виховного, профілактичного). Узагальнення результатів практики. Складання звіту.	4	2
Усього		32	10

На заняттях ви маєте вирішити такі практичні завдання:

- проаналізувати документацію психологічної служби ЗЗСО, а також безпосередньо соціального педагога;

- спланувати і організувати очну чи дистанційну соціально-педагогічну роботу з клієнтами різного віку;
- популяризувати ідеї встановлення в освіті гендерної рівності і недискримінації, профілактики булінгу, мобінгу, сприяння оздоровленню нації шляхом інтеграції здоров'язберезувальних поведінкових моделей у життя клієнтів;
- вдосконалити свої комунікативно-педагогічні здібності, персональну відповідальність за самостійну діяльність під час спілкування з учнівством та вчительством;
- дібрати та використати інноваційні моделі і технології, форми і методи діяльності соціального педагога в умовах інформаційного суспільства;
- засвоїти творчий підхід до організації соціально-педагогічної діяльності;
- очно чи дистанційно організовувати суспільно корисну працю, профорієнтаційну роботу з учнями;
- провести дистанційну просвітницьку роботу з батьками чи вчительством;
- вивчити та використати кращий досвід соціальних педагогів у закладах освіти.

III. МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ТА КОРИСНІ МАТЕРІАЛИ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

3.1. Кваліфікаційні характеристики працівників психологічної служби (соціального педагога, соціального педагога по роботі з дітьми з інвалідністю, асистента вчителя)

3.1.1 Кваліфікаційна характеристика соціального педагога Посадові обов'язки.

Забезпечує соціально-педагогічний патронаж дітей та молоді в системі освіти, сприяє взаємодії освітніх закладів, сім'ї, служб у справах неповнолітніх соціального захисту, центрів соціальних служб для молоді, кримінальної поліції та інших підрозділів державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування неурядових та громадських організацій – з метою адаптації дитини до вимог соціального середовища і створення умов для її сприятливого розвитку.

Виконує функції:

- діагностичну:

вивчає та оцінює особливості діяльності і розвитку учнів (вихованців мікроколективу (класу чи референтної групи), шкільного колективу в цілому неформальних молодіжних об'єднань; досліджує спрямованість впливу мікросередовища, особливостей сім'ї та сімейного виховання, позитивного виховного потенціалу в мікрорайоні та джерела негативного впливу на дітей і підлітків;

- прогностичну:

прогнозує на основі спостережень та досліджень, посилення негативних чи позитивних сторін соціальної ситуації, що впливає на розвиток особистості учня чи групи, прогнозує результати освітнього процесу з урахуванням найважливіших факторів становлення особистості;

- консультативну:

дає рекомендації (поради) учням, батькам, вчителям та іншим особам з питань соціальної педагогіки; надає необхідну консультативну соціально-педагогічну допомогу дитячим, молодіжним об'єднанням, дітям, підліткам, які потребують піклування чи знаходиться у складних життєвих обставинах тощо;

- захисну:

забезпечує дотримання норм охорони та захисту прав дітей і підлітків, представляє їхні інтереси у різноманітних інстанціях (службі у справах неповнолітніх, поліції, суді тощо);

- профілактичну:

переконує учнів її доцільності дотримання соціально-значимих норм правил поведінки, ведення здорового способу життя; сприяє попередженню негативних явищ в учнівському середовищі;

- соціально-перетворювальну:

надає соціальні послуги, спрямовані на задоволення соціальних потреб учнівської молоді; здійснює соціально-педагогічний супровід освітнього процесу, соціально-педагогічний патронаж соціально незахищених категорій

дітей; сприяє соціальному і професійному визначенню особистості, дбає про професійне самовизначення та соціальну адаптацію молоді;

- **організаційну:**

координує діяльність й взаємодію усіх суб'єктів соціального виховання сприяє соціально-корисній діяльності дітей і підлітків; формує демократичну систему взаємостосунків в підлітковому середовищі, а також серед дітей і дорослих.

Сприяє розкриттю здібностей, талантів, обдарувань вихованців через їх участь у науковій, технічній, художній творчості. Залучає громадські організації, творчі спілки, окремих громадян тощо до культурно-освітньої, профілактично-виховної, спортивно-оздоровчої та інших видів роботи.

Займається профілактикою правопорушень серед неповнолітніх. Дотримується педагогічної етики, поважає гідність особистості дитини, захищає її від будь-яких форм фізичного або психічного насильства, запобігає вживанню ними алкоголю, наркотиків, іншим шкідливим звичкам, пропагує здоровий спосіб життя. Постійно підвищує свій професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру.

Повинен знати.

Для вирішення соціально-педагогічних завдань, повинен мати знання в обсязі вищої освіти зі спеціальностей «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота». Має знати вікову, педагогічну, соціальну психологію; етику, естетику, педагогічну деонтологію, основи права, екології; методологічні принципи, закономірності, зміст, методи та форми виховання; інноваційні процеси, технології освітньо-виховної роботи в освітніх закладах різних типів; особливості профілактики девіантної поведінки учнів різного віку негативних явищ, у підлітковому середовищі, проблеми статево-рольової соціалізації особистості; форми і методи роботи у сімейно-побутовому середовищі, у позашкільних закладах, за місцем проживання; основи валеології, зміст, форми та методи організації здорового способу життя дітей та учнів різного віку; специфіку роботи у загальноосвітніх школах-інтернатах спеціальних, санаторних та школах соціальної реабілітації; сучасний стан тенденції розвитку дитячих, підліткових спілок, рухів організацій, тощо.

Та їхній вплив на особистість; функції, права системи та їх державних інститутів, установ, громадських організацій у галузі освіти, навчання та виховання підростаючого покоління; культурні, економічні, демографічні, екологічні особливості соціального середовища, в якому організовується робота; основи трудового законодавства України, правила охорони праці та техніки безпеки; Закон України «Про освіту». Декларацію прав людини, Конвенцію ООН про права дитини, інші законодавчі і нормативно-правові акти та документи з питань навчання і виховання; державну мову відповідно до чинного законодавства про мови в Україні.

Повинен вміти.

Застосовувати професійні знання в практичній діяльності, вивчати відхилення у поведінці школярів, молоді; проводити профілактичну роботу щодо попередження девіантної поведінки, а також розробляти програми та проекти роботи з «дітьми вулиці», працювати з групами ризику в умовах

неформального спілкування, сприяти прояву ініціативи, активізації суб'єктивної позиції вихованців; організувати взаємодію педагогічного колективу, батьків, громадських об'єднань та організацій, служб у справах неповнолітніх, служб соціального захисту, профспілок, правоохоронних органів, медичних установ тощо, щодо виховання оздоровлення, здійснення соціального патронажу, профілактичної роботи соціальної реабілітації дітей та підлітків.

Повинен мати.

Розвинені комунікативні та організаційні здібності, здатність співчувати, співпереживати; ціннісні орієнтації, спрямовані на розвиток особистості дитини як найвищої цінності суспільства, на творчу педагогічну діяльність; навички проведення співбесід, інтерв'ювання, вирішення конфліктних ситуацій, проведення групових занять з дітьми та дорослими.

Кваліфікаційні вимоги до категорій.

Соціальний педагог вищої категорії має вищу освіту зі спеціальностей «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота», дотримується вимог етичного кодексу виявляє високий рівень професіоналізму, ініціативу, досконало володіє ефективними формами, методами організації педагогічної роботи серед дітей, молоді, батьків забезпечує високу якість своєї праці, має власні методичні розробки, відзначається загальною культурою, моральними якостями, що служать прикладом для наслідування. Стаж роботи на посаді соціального педагога – не менше 8 років.

Соціальний педагог I категорії має вищу освіту зі спеціальностей «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота», дотримується вимог етичного кодексу, виявляє високий рівень професійної компетентності, використовує сучасні форми, методи освітньої роботи, досягає значного рівня соціально-педагогічної діяльності, відзначається загальною культурою, моральними якостями, що служать прикладом для наслідування. Стаж роботи на посаді соціального педагога – не менше 5 років.

Соціальний педагог II категорії має вищу освіту зі спеціальностей «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота», дотримується вимог етичного кодексу, достатній рівень професіоналізму, використовує сучасні форми, методи виховання, відзначається загальною культурою, моральними якостями, що служать прикладом для наслідування. Стаж роботи на посаді соціального педагога – не менше 3 років.

Соціальний педагог має вищу або середню освіту зі спеціальностей «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота», дотримується вимог етичного кодексу, професійно компетентний, забезпечує нормативні вимоги до рівня освітньої роботи у соціальному середовищі, відповідає загальним етичним та культурним вимогам до педагогічних працівників.

3.1.2 Кваліфікаційна характеристика соціального педагога по роботі з дітьми з інвалідністю.

Посадові обов'язки.

Забезпечує соціально-педагогічний патронаж дітей-інвалідів шкіл-інтернатів, спеціальних та санаторних шкіл, сприяє взаємодії освітніх закладів, сім'ї, служб у справах неповнолітніх, соціального захисту, охороні здоров'я,

центрів соціальних служб для молоді, кримінальної поліції, інших підрозділів державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, неурядових та громадських організацій з метою адаптації дитини з особливими потребами до вимог соціального середовища і створення умов для її сприятливого розвитку .

Здійснює функції:

- **діагностичну:**

вивчає та оцінює особливості діяльності і розвитку учнів (вихованців) мікроколективу (класу чи референтної групи), шкільного колективу в цілому, неформальних молодіжних об'єднань; досліджує спрямованість впливу мікросередовища, особливостей сім'ї та сімейного виховання, позитивного виховного потенціалу в мікрорайоні та джерела негативного впливу на дітей і підлітків;

- **прогностичну:**

прогнозує на основі спостережень та досліджень посилення негативних чи позитивних сторін соціальної ситуації, що впливає на розвиток особистості учня чи групи; прогнозує результати освітнього процесу з урахуванням найважливіших факторів становлення особистості;

- **консультативну:**

1. дає рекомендації (поради) учням, батькам, вчителям та іншим особам з питань соціальної педагогіки; надає необхідну консультативну соціально-педагогічну допомогу дитячим, молодіжним об'єднанням, дітям, підліткам, які потребують піклування чи знаходяться у складних життєвих обставинах тощо;

2. забезпечує дотримання норм охорони та захисту прав дітей і підлітків, представляє їхні інтереси у різноманітних інстанціях (службі у справах неповнолітніх, поліції, суді тощо);

- **захисну:**

забезпечує дотримання норм охорони та захисту прав дітей і підлітків, представляє їхні інтереси у різноманітних інстанціях (ССН, поліції, суді);

- **профілактичну:**

переконує учнів в доцільності дотримання соціально-значимих норм та правил поведінки, ведення здорового способу життя; сприяє попередженню негативних явищ в учнівському середовищі;

- **соціально-перетворювальну:**

надає соціальні послуги, спрямовані на задоволення соціальних потреб учнівської молоді; здійснює соціально-педагогічний супровід освітнього процесу, соціально-педагогічний патронаж соціально-незахищених категорій дітей, сприяє соціальному і професійному визначенню особистості, дбає про професійні самовизначення та соціальну адаптацію молоді; проводить роботу, спрямовану на відновлення фізичного стану дітей-інвалідів, їхніх соціальних функцій;

- **організаційну:**

координує діяльність й взаємодію усіх суб'єктів соціального виховання сприяє соціальній корисній діяльності дітей і підлітків; формує демократичну

систему взаємостосунків в підлітковому середовищі, а також серед дітей та дорослих.

Сприяє поліпшенню їх психоемоційного етапу. Стимулює розвиток соціальної економічної активності дітей-інвалідів, підприємницької ініціативи інтелектуального, трудового потенціалу.

Сприяє виявленню та розкриттю здібностей, талантів, обдарувань вихованців через їхню участь у науковій, технічній, художній творчості, дбає про професійне самовизначення та соціальну адаптацію молоді з урахуванням медичних, фізіологічних та соціально-психологічних можливостей.

Залучає різні установи, громадські організації, творчі спілки, окремих громадян до культурно-освітньої, профілактично-виховної, спортивно-оздоровчої та інших видів роботи з дітьми з інвалідністю.

Дотримується педагогічної етики, поважає гідність особистості дитини захищає її від будь-яких форм фізичного або психічного насильства, запобігає вживанню ними алкоголю, наркотиків, іншим шкідливим звичкам, пропагує здоровий спосіб життя, займається профілактикою правопорушень неповнолітніх тощо. Постійно підвищує свій професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру.

Повинен знати.

Для вирішення соціально-педагогічних завдань повинен мати знання в обсязі вищої освіти зі спеціальностей «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота». Має знати вікову, педагогічну, соціальну психологію; етику, естетику, педагогічну деонтологію, основи права, екології; методологічні принципи, закономірності, зміст методи та форми виховання; інноваційні процеси, технології освітньо-виховної роботи в освітніх закладах різних типів; особливості профілактики девіантної поведінки дітей з обмеженими можливостями різного віку, негативних явищ у підлітковому середовищі, проблеми статево-рольової соціалізації особистості дітей інвалідів; форми і методи роботи у сімейно-побутовому середовищі, де виховується інвалід, у позашкільних закладах, спеціальних та лікувально-оздоровчих закладах, за місцем проживання; основи валеології, зміст, форми та методи організації здорового способу життя дітей-інвалідів різного віку; специфіку роботи у загальноосвітніх школах-інтернатах, спеціальних, санаторних та школах соціальної реабілітації, сучасний стан і тенденції розвитку дитячих, підліткових спілок, рухів, організацій тощо та їхній вплив на особистість; функції, права системи державних інститутів, установ, громадських організацій у галузі освіти, навчання та виховання підростаючого покоління; взагалі і дітей з особливими потребами зокрема, культурні, економічні, демографічні, екологічні особливості соціального середовища, в якому організовується робота; основи трудового законодавства України, правила охорони праці та техніки безпеки; Закон України «Про освіту». Декларацію прав людини, Конвенцію ООН про права дитини. Інші законодавчі і нормативно-правові акти та документи з питань навчання і виховання: державну мову відповідно до чинного законодавства про мови України.

Повинен вміти.

Застосовувати професійні знання в практичній діяльності, здійснювати корекцію відхилень у поведінці дітей з особливими потребами; проводити профілактичну роботу з попередження їхньої девіантної поведінки, а також розробляти та організовувати програми та проекти виховної, превентивної, корекційної та реабілітаційної роботи з дітьми з інвалідністю; впроваджувати масові, колективні та індивідуальні форми та методи реабілітації дітей та підлітків-інвалідів; розробляти соціальні моделі та застосовувати методи навчання, виховання та спілкування осіб з обмеженими фізичними можливостями; займатись посередницькою діяльністю в сфері виховання та соціальної допомоги; працювати в умовах неформального спілкування, сприяючи прояву ініціативи, активізації суб'єктивної позиції вихованців (клієнтів).

Повинен мати.

Розвинені комунікативні та організаційні здібності, здатність співчувати співпереживати; ціннісні орієнтації, спрямовані на розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, на творчу педагогічну діяльність; навички проведення співбесід, інтерв'ювання, вирішення конфліктних ситуацій, проведення групових занять з дітьми та дорослими.

Кваліфікаційні вимоги до категорії.

Соціальний педагог по роботі з дітьми з інвалідністю *вищої категорії* має вищу освіту зі спеціальностей «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота», виявляє високий рівень професіоналізму, ініціативу, досконало володіє ефективними формами, методами організації соціально-педагогічної роботи серед дітей-інвалідів та їхніх батьків, дотримується вимог етичного кодексу, забезпечує високу якість своєї праці, має власні методичні розробки, відзначається загальною культурою моральними якостями, що служать прикладом для наслідування. Стаж роботи на посаді соціального педагога по роботі з дітьми з інвалідністю – не менше 8 років.

Соціальний педагог по роботі з дітьми з інвалідністю *I категорії* має вищу освіту з спеціальностей «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота» виявляє високий рівень професійної компетентності, використовує сучасні форми, методи освітньої роботи, досяг значного рівня соціально-педагогічної діяльності, дотримується вимог етичного кодексу, відзначається загальною культурою, моральними якостями, та служить прикладом для наслідування. Стаж роботи на посаді соціального педагога по роботі з дітьми з інвалідністю – не менше 5 років.

Соціальний педагог по роботі з дітьми з інвалідністю *II категорії* має вищу освіту з спеціальностей «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота», достатній рівень професіоналізму, використовує сучасні форми, методи виховання дітей-інвалідів, дотримується вимог етичного кодексу, досяг вагомої якості соціально-педагогічної праці, відзначається загальною культурою, моральними якостями, що служать прикладом для наслідування. Стаж роботи на посаді соціального педагога по роботі з дітьми з інвалідністю – не менше 3 років.

Соціальний педагог по роботі з дітьми з інвалідністю має *вищу або середню* педагогічну освіту зі спеціальностей «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота» професійно компетентний, дотримується вимог етичного

кодексу, забезпечує нормативні вимоги до рівня освітньої роботи у соціальному середовищі, відповідає загальним етичним та культурним вимогам до педагогічних працівників.

3.1.3 Кваліфікаційна характеристика асистента вчителя

Посадові обов'язки.

Забезпечує соціально-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами: разом із вчителем класу виконує навчальні, виховні, соціально-адаптаційні заходи, запроваджуючи ефективні форми їх проведення, допомагає дитині у виконанні навчальних завдань, залучає учня до різних видів навчальної діяльності; у складі групи фахівців приймає участь у розробленні та виконанні індивідуальної програми розвитку дитини; адаптує навчальні матеріали з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дитини з особливими освітніми потребами.

Здійснює функції:

- організаційну:

допомагає в організації освітнього процесу в класі з інклюзивним навчанням; надає допомогу учням з особливими освітніми потребами в організації робочого місця; проводить спостереження за дитиною з метою вивчення її індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів та потреб; допомагає концентрувати увагу, сприяє формуванню саморегуляції та самоконтролю учня; співпрацює з фахівцями, які безпосередньо працюють з дитиною з особливими освітніми потребами та приймають участь у розробленні індивідуальної програми розвитку. Забезпечує разом з іншими працівниками здорові та безпечні умови навчання, виховання та праці. Веде встановлену педагогічну документацію;

- навчально-розвиткову:

співпрацюючи з вчителем класу, надає освітні послуги, спрямовані на задоволення освітніх потреб учнів; здійснює соціально-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами, дбає про професійне самовизначення та соціальну адаптацію учнів. Сприяє розвитку дітей з особливими освітніми потребами, поліпшенню їхнього психоемоційного стану. Стимулює розвиток соціальної активності дітей, сприяє виявленню та розкриттю їхніх здібностей, талантів, обдарувань шляхом їх участі у науковій, технічній, художній творчості. Створює навчально-виховні ситуації, обстановку оптимізму та впевненості у своїх силах і майбутньому;

- діагностичну:

разом із групою фахівців, які розробляють індивідуальну програму розвитку, вивчає особливості діяльності і розвитку дітей з особливими освітніми потребами, оцінює навчальні досягнення учня; оцінює виконання індивідуальної програми розвитку, вивчає та аналізує динаміку розвитку учня;

- прогностичну:

на основі вивчення актуального та потенційного розвитку дитини приймає участь у розробленні індивідуальної програми розвитку;

- консультативну:

постійно спілкується з батьками, надаючи їм необхідну консультативну допомогу; інформує вчителя класу та батьків про досягнення учня.

Дотримується педагогічної етики, поважає гідність особистості дитини, захищає її від будь-яких форм фізичного або психічного насильства.

Постійно підвищує свій професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру.

Повинен знати.

Основи законодавства України про освіту, соціальний захист; міжнародні документи про права людини й дитини; державні стандарти освіти; нормативні документи з питань навчання та виховання; сучасні досягнення науки і практики у галузі педагогіки; психолого-педагогічні дисципліни; особливості розвитку дітей з особливими освітніми потребами різного віку; ефективні методи, форми та прийоми роботи з дітьми, застосовуючи індивідуальний та диференційований підхід; рівні адаптації навчального та фізичного навантаження; методи використання сучасних технічних засобів та обладнання; основи роботи з громадськістю та сім'єю; етичні норми і правила організації навчання та виховання дітей; норми та правила ведення педагогічної документації.

Повинен вміти.

Застосовувати професійні знання в практичній діяльності, здійснювати педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання; разом із іншими фахівцями складати та реалізовувати індивідуальну програму розвитку дитини; вести спостереження та аналізувати динаміку розвитку учня; налагоджувати міжособистісні стосунки між всіма суб'єктами освітньої діяльності; займатись посередницькою діяльністю в сфері виховання та соціальної допомоги.

Повинен мати.

Розвинені комунікативні та організаційні здібності, здатність співчувати, співпереживати; ціннісні орієнтації, спрямовані на розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, на творчу педагогічну діяльність; навички вирішення конфліктних ситуацій.

3.2. Робота з документацією соціального педагога (соціального педагога по роботі з дітьми з інвалідністю, асистента вчителя)

До робочої документації соціального педагога (соціального педагога по роботі з дітьми з інвалідністю) належить: план роботи на рік, план роботи на місяць, соціальний паспорт класу, облікова картка сім'ї дитини, статистичний звіт, акт обстеження матеріально-побутових умов проживання сім'ї. Приклади оформлення документації наведено нижче.

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

(ПОГОДЖЕНО)

Директор _____
(назва закладу освіти)_____
(підпис)_____
(Прізвище, І., п/б)

20__ р.

«ПОГОДЖЕНО»

(ЗАТВЕРДЖЕНО)

Директор районного (міського)
центру практичної психології (методист
РМК)_____
(підпис)_____
(Прізвище, І., п/б)

20__ р.

ПЛАН**роботи соціального педагога
(соціального педагога по роботі з дітьми з інвалідністю)**_____
(назва закладу освіти)_____
(прізвище, ім'я, по-батькові)

на 20__-20__ навчальний рік

№/з/п	Функції по роботі з учнями (дітьми), педпрацівниками, батьками, органами держадміністрацій та місцевого самоврядування	Термін проведення	Де і ким проводиться
1.	Діагностичні		
2.	Прогностичні		
3.	Консультативні		
4.	Захисні		
5.	Профілактичні		
6.	Соціально-перетворювальні		
7.	Організаційні		

СОЦІАЛЬНИЙ ПАСПОРТ

_____ класу _____
 (назва закладу освіти)
 1-й семестр, 2-й семестр (підкреслити)
 20__ - 20__ навчального року

Класний керівник _____

№з/п	ПІБ дитини	Дата народж.	Домашня адреса	ПІБ батьків	Категорія (код)*	Дата відвідування

(відвідує і заповнює класний керівник)

Коди складної життєвої ситуації (відповідно до спільного наказу Міністерства освіти і науки України від 14.06.2006р. № 1983/338/452/221/556/106 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинились в складних життєвих обставинах», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 12.07.2006р. за № 824/12698):

- 01- інвалідність батьків або дітей;
- 02- вимушена міграція;
- 03- наркотична або алкогольна залежність одного із членів сім'ї;
- 04- перебування одного із членів сім'ї у місцях позбавлення волі;
- 05- важковиховуваність дитини, девіантність;
- 06- насильство в сім'ї;
- 07- безпритульність;
- 08- сирітство;
- 09- складні стосунки в сім'ї, психологічний розлад;
- 10- відсутність житла або роботи;
- 11- бездоглядність;
- 12- виникнення ризику для здоров'я та життя (проживання на екологічно-забруднених територіях, в районі епідемії, антисанітарних умовах тощо);
- 13- інше (дописати).

Нові пільгові категорії:

- внутрішньо переміщені особи;
- сім'ї військовослужбовців;
- сім'ї, в яких зруйновані родинні зв'язки;
- безробітні;
- особи та члени їх сімей, що зазнають насильства з боку громади за свої переконання;
- сім'ї, які перебувають в зоні АТО;
- сім'ї, які перебували в зоні АТО та зараз знаходяться на територіях підконтрольних уряду України;
- сім'ї, які перебувають в зоні ризику проведення бойових дій.

Гендерна характеристика класу:

- 1.1. Кількість хлопців- ____;
- 1.2. Кількість дівчат- ____

Стан здоров'я учнів :

№ з/п	ПІБ дитини	Здоров(а)	Тимчасові розлади здоров'я	Хронічні соматичні хвороби	Психо соматичні захворювання	Інвалідність	Прим.
1.							
2.							

(Заповнює медпрацівник)

№ з/п	ПІБ дитини	Муз школа	Спорт секція	Гурток, клуб	Інше	Не відвідує	Прим.
1.							
2.							

(Заповнює кл. керівник)

Соціальна поведінка учнів:

№ з/п	ПІБ дитини	Скоїв (ла) правопоруш/злочин	Стоїть на обліку ВКМССН	Адиктивна поведінка	Системат. порушує дисципліну	Конфлікти з вчителями, учнями
1.						
2.						

(Заповнює кл. керівник)

Інформація про соціальне середовище розвитку учнів:

№ з/п	ПІБ дитини	Повна сім'я	Неповна сім'я	Вихов. батьками, опікунами	Малозабезпеч. сім'я	Багатодітна сім'я	Інше

(Заповнює кл. керівник)

ОБЛКОВА КАРТКА

сім'ї дитини _____

щодо якої здійснюється соціальний супровід

Тип сім'ї (поставити відповідну позначку)

Багатодітна	Неповна	Малозабезпечена

Батько _____
(П.І.П., рік народження)Мати _____
(П.І.П., рік народження)

Кількість членів сім'ї, у т.ч. до 18 років _____

Місце проживання сім'ї _____

(індекс, область, район, місто (село, селище), вулиця, будинок, квартира, телефон)

Підстава для організації соціального супроводу

(див. додаток 10 «Коди складної життєвої ситуації»)

Надана допомога _____

Суб'єкт(и) соціального супроводу _____

Терміни здійснення соціального супроводу _____

Причини зняття з соціального супроводу (поставити відповідну позначку):

Подолання сім'єю складної життєвої ситуації	Відмова сім'ї від допомоги, якщо це не загрожує іншим особам	Переїзд сім'ї (зміна місця проживання)	Рішення щодо неповнолітніх дітей	Інше (написати)

Додаткова інформація _____

Соціальний педагог н/закладу _____

ЗАТВЕРДЖЕНО

Директор _____
(назва закладу освіти)

_____ (підпис) _____ (ПІБ)

_____ 20__ р.

**СТАТИСТИЧНИЙ ЗВІТ
про роботу соціального педагога**

_____ (назва закладу освіти)

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)
за 20_ - 20__ рік

№ з/п	Функції та основні види робіт	К-сть осіб	К-сть класів	Витрачений час
1	2	3	4	5
1	Діагностичні			
	<i>Індивідуальна діагностика:</i>			
	а) учнів (дітей) всього			
	У т.ч. – дошкільного віку			
	- початкових класів			
	- старших класів			
	б) медпрацівників			
	в) батьків/опікунів			
	<i>Групова діагностика, соціально-педагогічні дослідження серед:</i>			
	а) класів (груп) всього			
	У т.ч. – дошкільного віку			
	- середніх класів			
	- старших класів			
	б) медпрацівників			
2	Консультативні			
	<i>Проведено індивідуальних консультацій (консультативних бесід:)</i>			
	а) учнів (дітей) всього:			
	- середніх класів			
	- старших класів			
	б) медпрацівників			
	д) батьків/опікунів			
	<i>Проведено групових консультацій:</i>			
	а) учнів (дітей) всього:			
	- початкових класів			
	- середніх класів			
	- старших класів			
	б) медпрацівників			
	д) батьків/опікунів			
3	Захисні			

	<i>Зв'язки з громадськістю, відвідування (кількість дітей/заходів):</i>			
	- учнів (дітей), сімей вдома			
	- батьків за місцем роботи			
	- органів виконавчої влади та громадського самоврядування			
	- участь в судових засіданнях щодо розгляду справ			
4	Соціально-перетворювальні та профілактичні <i>Розвивальна групова робота з учнями (дітьми) всього:</i>			
	У т.ч. – дошкільного віку			
	- початкових класів			
	- старших класів			
	<i>Проведення ділових ігор, інтерактивних занять, тренінгів для:</i>			
	б) медпрацівників			
	д) батьків/опікунів			
	<i>Просвіта, виступи перед:</i>			
	а) учнями			
	б) медпрацівниками			
	д) батьками/опікунами			
	г) іншими представниками громади			
5	Навчальна діяльність (кількість класів, груп):			
	- курси за вибором			
	- факультативні заняття			
	- гурткова робота			
6	Організаційні види діяльності <i>Обстеження житлово-побутових умов дітей-сиріт, багатодітних сімей, сімей, які перебувають у кризовій ситуації та ін. категорій (та/або за запитом) (к-сть дітей/заходів)</i>			
	Складання акту обстеження житлово-побутових умов (іншого документу)			
	Оформлення документації на оздоровлення дітей			
	Оформлення інших документів (вказати)			
	Інші види робіт (вказати)			
	Всього			

Примітка: дані про проведену групову роботу повинні бути відображені у кількості осіб та кількості груп відповідно. Статистичний звіт про роботу соціального педагога закладу освіти за семестр подається в районний (міський) центр практичної психології і соціальної роботи або методисту.

АКТ
обстеження матеріально-побутових умов проживання сім'ї

1. Прізвище, ім'я по батькові заявника _____
2. Рік народження _____
3. Адреса _____
4. Вид та розмір пенсії (допомоги) _____
5. Працює, розмір зарплати (не працює) _____
6. Особи, які прописані і проживають із заявником (склад сім'ї, їх вік, статус, розмір їх пенсій та зарплат, майновий стан, джерела прибутку, наявність автотранспорту, пільги)

7. Підсобне господарство, характеристика, розміри _____

8. Житлово-побутові умови проживання (стан житла, стан здоров'я, умови проживання, забезпеченість паливом, невідкладні проблеми)

9. Висновок в доцільності надання допомоги

10. Члени комісії:

1. _____

2. _____

3. _____

М.п.

«__» _____ 20__ р.

З актом ознайомлений

Підпис

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Директор _____

(назва закладу освіти)

(ПІБ)

_____ 20__ р.

ПЛАН
роботи соціального педагога
(соціального педагога по роботі з дітьми з інвалідністю)

(назва закладу освіти)

(прізвище, ім'я, по-батькові)

на _____ місяць 20__ року

№ з/п	Функції по роботі з учнями (дітьми), педпрацівниками, батьками, органами держадміністрацій та місцевого самоврядування	Термін проведення	Де і ким проводиться	Норми часу ⁴
1.	Діагностичні			
2.	Прогностичні			
3.	Консультативні			
4.	Захисні			
5.	Профілактичні			
6.	Соціально-перетворювальні			
7.	Організаційні			

⁴Примітка: а) проставляють норми часу на види робіт, що виконуються соціальними педагогами (соціальними педагогами по роботі з дітьми з інвалідністю) освітніх закладів, затверджені наказом Міністерства освіти України від 07.12.1996 р. №339, із розрахунку 8-годинного робочого дня; б) один примірник щомісяця подається в районний (міський) центр практичної психології і соціальної роботи або методисту РМК

3.3. Положення про психологічну службу у системі освіти України

I. Загальні положення

1. Це Положення визначає мету, структуру психологічної служби, організацію управління нею, основні завдання, принципи, функції, зміст та порядок діяльності працівників психологічної служби установ освіти, закладів дошкільної освіти, загальної середньої освіти, позашкільної освіти, спеціалізованої освіти, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти та вищої освіти, є правовою та організаційно-методичною основою її роботи.

2. У системі освіти діє психологічна служба, що забезпечує своєчасне і систематичне вивчення психофізичного розвитку здобувачів освіти, мотивів їх поведінки і діяльності з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних, гендерних та інших індивідуальних особливостей, сприяє створенню умов для виконання навчальних і виховних завдань закладів освіти.

Психологічне забезпечення освітнього процесу в закладах освіти здійснюють практичні психологи.

Соціально-педагогічний патронаж у системі освіти сприяє взаємодії закладів освіти, сім'ї і суспільства у вихованні здобувачів освіти, їх адаптації до умов соціального середовища, забезпечує консультативну допомогу батькам. Соціально-педагогічний патронаж здійснюють соціальні педагоги.

3. Метою діяльності психологічної служби є сприяння створенню умов для соціального та інтелектуального розвитку здобувачів освіти, охорони психічного здоров'я, надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки всім учасникам освітнього процесу відповідно до цілей та завдань системи освіти.

4. У своїй діяльності психологічна служба керується Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», іншими законами України, постановами Верховної Ради України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України, а також цим Положенням.

5. Терміни, що використовуються у цьому Положенні, вживаються у значеннях, наведених у Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про охорону дитинства», «Про соціальні послуги» та інших актах законодавства України.

6. Психологічна служба співпрацює з органами охорони здоров'я, соціальної політики, молоді та спорту, внутрішніх справ, іншими органами виконавчої влади, а також комунальними закладами соціального захисту дітей, підтримки сімей, дітей та молоді, фахівцями із соціальної роботи об'єднаних територіальних громад, громадськими організаціями.

II. Структура, управління та зміст діяльності психологічної служби

1. Структура психологічної служби:

- Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти»;
- Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи Національної академії педагогічних наук України;
- навчально-методичні центри/кабінети/лабораторії психологічної служби Автономної Республіки Крим, обласні, Київський(а) і Севастопольський(а) міські;
- районні (міські) навчально-методичні центри/кабінети/лабораторії психологічної служби, методисти психологічної служби районних (міських) методичних центрів/кабінетів/лабораторій, управлінь (відділів) освіти, об'єднаних територіальних громад (далі - ОТГ); підрозділи психологічної служби у закладах вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти; практичні психологи і соціальні педагоги психологічної служби закладів освіти.

2. До складу психологічної служби входять практичні психологи, соціальні педагоги закладів освіти міст, районів, ОТГ, керівники (директори), методисти навчально-методичних центрів/кабінетів/лабораторій психологічної служби Автономної Республіки Крим, обласних, Київського(ї) і Севастопольського(ї) міських, працівники психологічної служби департаментів, управлінь, відділів освіти.

3. Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти»:

- організовує діяльність психологічної служби на всіх рівнях;
- бере участь у розробленні проектів нормативно-правових актів з питань діяльності психологічної служби;
- організовує заходи із підвищення професійного рівня працівників психологічної служби;
- здійснює організаційне забезпечення проведення фахових конкурсів;
- організовує діяльність науково-методичної комісії щодо експертиз освітніх програм, освітньої літератури відповідного напрямку роботи тощо;
- співпрацює з установами (зкладами), громадськими організаціями з питань діяльності психологічної служби;
- проводить дослідження з проблем психологічної та суміжних наук;
- здійснює аналіз стану діяльності психологічної служби та прогнозування тенденцій її розвитку;
- забезпечує узагальнення, поширення та обмін науково-методичними здобутками шляхом публікації результатів досліджень, організації та проведення заходів.

4. Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи НАПН України:

- організовує прикладні наукові дослідження та інноваційні розробки у сфері соціальної педагогіки та прикладної психології;
- бере участь у науково-методичному забезпеченні психологічної служби у межах компетенції;

- розробляє науково-методичні вимоги до змісту діяльності працівників психологічної служби;
- бере участь у науково-дослідних, дослідно-експериментальних роботах з питань практичної психології і соціальної роботи;
- залучається до проведення незалежної наукової експертизи;
- розробляє методики, техніки і технології роботи із здобувачами освіти, в тому числі з дітьми з особливими освітніми потребами.

5. Навчально-методичні центри/кабінети/лабораторії психологічної служби Автономної Республіки Крим, обласні, Київський(а) і Севастопольський(а) міські створюються місцевими органами виконавчої влади, а також можуть створюватися як структурні підрозділи відповідних департаментів (управлінь) освіти і науки, закладів післядипломної педагогічної освіти або як окремі юридичні особи та підпорядковуються засновнику з усіх питань діяльності.

6. Штати і структуру навчально-методичних центрів/кабінетів/лабораторій психологічної служби Автономної Республіки Крим, обласних, Київського(ї) і Севастопольського(ї) міських формують засновники відповідно до посад та напрямів роботи:

- керівник (директор), який організовує діяльність психологічних служб;
- методисти, які беруть участь в організації діяльності психологічних служб закладів дошкільної освіти;
- методисти, які беруть участь в організації діяльності психологічних служб закладів загальної середньої освіти, позашкільної освіти;
- практичні психологи та соціальні педагоги, які здійснюють супровід закладів освіти.

7. Навчально-методичні центри/кабінети/лабораторії психологічної служби Автономної Республіки Крим, обласні, Київський(а) і Севастопольський(а) міські, районні (міські) навчально-методичні центри/кабінети/лабораторії є основними організаційно-методичними ланками психологічної служби у системі освіти, які забезпечують діяльність психологічної служби, а саме:

- надають навчально-методичну, інформаційну, консультативну та експертну підтримку працівникам психологічної служби;
- здійснюють та організовують науково-дослідні, дослідно-експериментальні, практичні дослідження за пріоритетними напрямами діяльності психологічної служби;
- організовують діяльність методичних об'єднань практичних психологів і соціальних педагогів;
- впроваджують досягнення психологічної і соціально-педагогічної науки та кращого досвіду у практичну діяльність працівників психологічної служби;
- беруть участь в організації підвищення кваліфікації та розвитку професійної компетентності працівників психологічної служби; оцінюванні, прогнозуванні та формуванні освітньої політики.

8. Районні (міські) навчально-методичні центри/кабінети/лабораторії психологічної служби створюються місцевими органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування, в тому числі ОТГ, можуть функціонувати

як структурні підрозділи органів управління освітою або як юридичні особи та підпорядковуються засновнику з усіх питань діяльності.

9. Штати навчально-методичних центрів/кабінетів/лабораторій відповідної території (міст, районів, ОТГ) формують засновники відповідно до посад та напрямів роботи:

- керівник (директор), який організовує діяльність психологічних служб;
- методисти, які беруть участь в організації діяльності психологічних служб закладів дошкільної освіти;
- методисти, які беруть участь в організації діяльності психологічних служб закладів загальної середньої освіти, позашкільної освіти;
- практичні психологи та соціальні педагоги, які здійснюють супровід закладів освіти в місті, районі, ОТГ.

За неможливості створення районного(ї) (міського(ї)) навчально-методичного(ї) центру/кабінету/лабораторії психологічної служби системи освіти до штатного розпису районного(ї) (міського(ї)) методичного(ї) центру/кабінету/лабораторії вводиться посада методиста з психологічної служби.

10. Керівник (директор) обласного(ї)/районного(ї) (міського(ї)) центру/кабінету/лабораторії психологічної служби, методист з психологічної служби районного(ї) (міського(ї)) методичного(ї) центру/кабінету/лабораторії підпорядковуються засновнику з усіх питань діяльності.

Штатні працівники навчально-методичних центрів/кабінетів/лабораторій психологічної служби Автономної Республіки Крим, обласних, районних, Київського(ї) і Севастопольського(ї) міських підпорядковуються керівнику (директору).

11. Працівники психологічної служби закладів і установ освіти відповідної території підпорядковуються керівнику (директору) закладу освіти і установи з усіх питань діяльності.

12. Посади працівників психологічної служби вводяться до штатних розписів закладів освіти відповідно до нормативів чисельності працівників психологічної служби, затверджених у встановленому порядку, та в межах коштів, передбачених єдиним кошторисом витрат. Посади обіймають працівники з вищою освітою за відповідною спеціальністю.

13. Практичний психолог закладу та/або установи освіти здійснює:

- психологічне забезпечення освітнього процесу;
- психологічний супровід психічного, розумового, соціального і фізичного розвитку здобувачів освіти;
- психологічну діагностику та аналіз динаміки психічного, розумового і соціального розвитку здобувачів освіти;
- психологічний супровід адаптації до умов освітнього процесу;
- реалізацію розвивальних, профілактичних, просвітницьких, корекційних програм з урахуванням індивідуальних, гендерних, вікових особливостей здобувачів освіти;

- консультативну допомогу всім учасникам освітнього процесу з питань навчання, виховання здобувачів освіти, особистісного та професійного розвитку тощо;

- роботу з постраждалими від насильства дітьми тощо.

14. Практичний психолог закладу та/або установи освіти бере участь в:

- освітній діяльності, спрямованій на забезпечення всебічного розвитку здобувачів освіти як особистості та найвищої цінності суспільства, їх талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству;

- роботі педагогічної ради, психолого-педагогічних консилиумів, семінарів і засідань методичних об'єднань;

- розробці та впровадженні розвивальних, корекційних програм, посібників, методичних рекомендацій, планів освітньої діяльності з урахуванням індивідуальних, гендерних, вікових особливостей здобувачів освіти, а також для осіб, які перебувають на індивідуальній та інклюзивній формі навчання.

15. Практичний психолог закладу та/або установи освіти сприяє:

- формуванню у здобувачів освіти відповідальної та безпечної поведінки в ситуаціях ризику, навичок здорового способу життя, збереження репродуктивного здоров'я, готовності до самореалізації;

- профільному та професійному самовизначенню здобувачів освіти, формуванню життєвої компетентності;

- формуванню соціально-комунікативної компетентності обдарованих дітей;

- попередженню та профілактиці професійного вигорання педагогічних працівників;

- формуванню психологічної готовності учасників освітнього процесу до взаємодії в інклюзивному середовищі з дитиною з особливими освітніми потребами;

- формуванню психологічної культури учасників освітнього процесу;

- попередженню будь-яких видів і форм насильства та конфліктів серед здобувачів освіти;

- формуванню небайдужого ставлення здобувачів освіти до постраждалих дітей, усвідомлення необхідності невідкладного інформування педагогів про випадки домашнього насильства і конфліктів серед здобувачів освіти, що стали їм відомі.

16. Соціальний педагог закладу та/або установи освіти здійснює:

- соціально-педагогічний супровід здобувачів освіти, колективу та мікрогруп, осіб, які потребують піклування чи перебувають у складних життєвих обставинах;

- просвітницьку та профілактичну роботу серед учасників освітнього процесу з питань запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі стосовно дітей та за участю дітей, злочинності, алкоголізму, наркоманії тощо;

– вивчення та аналіз соціальних умов розвитку здобувачів освіти, мікроколективу (класу чи групи), шкільного, студентського колективу в цілому, молодіжних і дитячих громадських організацій.

17. Соціальний педагог закладу та/або установи освіти бере участь у:

- роботі педагогічної ради, психолого-педагогічних консилиумів, семінарів і засідань методичних об'єднань;
- плануванні і реалізації завдань соціалізації здобувачів освіти, адаптації їх у новому колективі і соціальному середовищі;
- наданні допомоги дітям і сім'ям, що перебувають у складних життєвих обставинах або потребують посиленої педагогічної уваги чи мають особливі освітні потреби, в тому числі постраждалим від насильства та військових конфліктів.

18. Соціальний педагог закладу та/або установи освіти, сприяє:

- взаємодії закладів освіти, сім'ї і суспільства у вихованні здобувачів освіти, їх адаптації до умов соціального середовища, забезпечує консультативну допомогу батькам (законним представникам);
- захисту прав здобувачів освіти від будь-яких видів і форм насильства, представляє їхні інтереси у правоохоронних і судових органах тощо;
- формуванню у здобувачів освіти відповідальної поведінки, культури здорового способу життя, збереження репродуктивного здоров'я;
- попередженню конфліктних ситуацій, що виникають під час освітнього процесу, запобіганню та протидії домашньому насильству.

19. Атестація практичних психологів, соціальних педагогів, методистів, працівників, керівників (директорів) навчально-методичних центрів/кабінетів/лабораторій психологічної служби у системі освіти здійснюється відповідно до чинного законодавства.

20. Психологічна служба закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти підпорядковується керівнику (директору) таких закладів.

Структура та штатний розпис психологічної служби закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти визначаються закладом освіти.

21. Психологічна служба закладів вищої освіти підпорядковується керівнику або одному із заступників таких закладів.

Структуру та штатний розпис психологічної служби закладу вищої освіти визначає заклад вищої освіти.

22. Наукове і методичне забезпечення навчально-методичних центрів/кабінетів/лабораторій психологічної служби Автономної Республіки Крим, обласних, Київського(ї) і Севастопольського(ї) міських здійснюється відповідно до частини першої статті 75 Закону України «Про освіту».

III. Основні завдання, принципи та функції психологічної служби

1. Завдання психологічної служби:

- збереження та зміцнення психічного та соціального здоров'я, сприяння особистісному, інтелектуальному, фізичному і соціальному розвитку здобувачів освіти шляхом доповнення сучасних методів навчання та виховання ефективними психолого-педагогічними технологіями;

- сприяння забезпеченню психологічної безпеки, надання психологічної і соціально-педагогічної допомоги всім учасникам освітнього процесу.

2. Принципами діяльності психологічної служби є:

- науковість, цілісність і наступність, професійна компетентність та відповідальність;

- індивідуальний підхід;

- доступність соціально-педагогічних та психологічних послуг (допомоги);

- міждисциплінарність, комплексність і системність у здійсненні професійної діяльності;

- добровільність;

- людиноцентризм та партнерство;

- конфіденційність;

- дотримання норм професійної етики.

3. Функції психологічної служби:

- діагностично-прогностична – психолого-педагогічне вивчення чинників становлення особистості, її індивідуального розвитку;

- організаційно-методична – визначення стратегії, мети, завдань, планування діяльності психологічної служби та координація взаємодії учасників освітнього процесу;

- корекційно-розвивальна – система впливів, спрямованих на подолання визначених проблем, труднощів, шкідливих звичок, негативних емоційних станів тощо у здобувачів освіти; здійснення психолого-педагогічних заходів з метою усунення відхилень у психофізичному та інтелектуальному розвитку і поведінці, подолання різних форм девіантної поведінки; сприяння розвитку освітніх, інтелектуальних, загальних, спеціальних та соціальних здібностей, формування мотивації до освітньої діяльності у здобувачів освіти; надання психолого-педагогічної допомоги здобувачам освіти з метою адаптації до умов навчання і життєдіяльності;

- консультативна – допомога у вирішенні проблем щодо розвитку, виховання, навчання та формування психологічної і соціальної компетентності учасників освітнього процесу;

- просвітницько-профілактична – поширення психологічних знань, виявлення фактів порушення прав дитини, вжиття заходів щодо подолання негативних чинників, які впливають на життєзабезпечення дитини, її моральний та соціальний розвиток, профілактика та попередження негативних впливів;

- соціально-захисна – здійснення соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу, які опинилися у складних життєвих обставинах, перебувають у кризових ситуаціях (постраждали від соціальних, техногенних,

природних катастроф, перенесли тяжкі хвороби, стреси, переселення, зазнали насильства тощо); захист конституційних прав і статусу, законних інтересів здобувачів освіти.

4. Напрями діяльності працівників психологічної служби:

- діагностика – виявлення причин труднощів у навчанні, інтелектуальному розвитку, соціально--психологічній адаптації; вивчення та визначення індивідуальних особливостей динаміки розвитку особистості, потенційних можливостей в освітньому процесі, професійному самовизначенні;
- профілактика – своєчасне попередження відхилень у розвитку та становленні особистості, міжособистісних стосунках, запобігання конфліктним ситуаціям в освітньому процесі;
- корекція – усунення виявлених труднощів соціально-психічного розвитку здобувачів освіти, зниження ризиків проблем адаптації до освітнього середовища, схильності до залежностей та правопорушень, різних форм девіантної поведінки;
- навчальна діяльність – форма активного співробітництва, направлена на удосконалення, розвиток, формування особистості;
- консультування – багатофункціональний вид індивідуальної та групової роботи, спрямований на вирішення запитів, з якими звертаються учасники освітнього процесу;
- зв'язки з громадськістю – діяльність, спрямована на досягнення взаєморозуміння, співпрацю між окремими особами, колективами, соціальними групами, організаціями, державними органами управління;
- просвіта – формування психологічної та соціальної компетентності учасників освітнього процесу.

5. Тривалість робочого тижня та графік роботи практичного психолога і соціального педагога закладу освіти визначаються чинним законодавством з урахуванням типу закладу освіти та змісту роботи працівника.

Практичний психолог та соціальний педагог здійснюють діяльність як у закладі освіти (психологічна просвіта, діагностична, консультативна, освітня діяльність, обробка результатів досліджень тощо), так і за його межами (підготовка до проведення заходів, оформлення робочої документації, планування, звітність, робота у навчально-методичних та наукових центрах, громадських організаціях тощо).

6. Практичному психологу та соціальному педагогу закладу та установи освіти надаються окремі робочі та навчальні приміщення (кабінети) для групової та індивідуальної роботи, що забезпечуються необхідними технічними засобами, канцелярським приладдям, навчально-методичними матеріалами тощо.

7. Працівник психологічної служби зобов'язаний:

- знати чинне законодавство щодо діяльності психологічної служби у системі освіти та інші нормативно-правові акти, пов'язані з його діяльністю;
- будувати свою діяльність на основі доброзичливості, довіри, у тісній співпраці з усіма учасниками освітнього процесу;

- застосовувати у роботі психологічний і соціологічний інструментарій, рекомендований для використання;
- бути компетентним і постійно збагачувати знання у межах своєї компетентності;
- надавати психологічну допомогу за запитами учасників освітнього процесу;
- уникати будь-яких неофіційних взаємин з учасниками освітнього процесу;
- інформувати учасників освітнього процесу про результати проведених психологічних обстежень, їх значення і можливості подальшого використання (за винятком особистої інформації), про свою діяльність на основі об'єктивних і точних даних таким чином, щоб не зашкодити професії;
- здійснювати індивідуальну діагностику, корекцію за запитом учасників освітнього процесу, отримавши письмову згоду батьків (законних представників). Зазначена згода може бути відкликана у будь-який момент;
- виконувати функції та надавати оцінювальні судження щодо учасників освітнього процесу, зокрема щодо їх поведінки, особистих рис, відповідності соціальним нормам, з неупередженістю;
- використовувати науково обґрунтовані методи і технології професійної діяльності;
- поважати професійну компетентність своїх колег та представників суміжних професій;
- популяризувати соціально-психологічні знання;
- поважати гідність здобувачів освіти;
- виконувати свої посадові обов'язки в межах своїх повноважень;
- нести особисту відповідальність за результати і наслідки своєї професійної діяльності;
- пропагувати здоровий спосіб життя, підвищувати рівень психологічних знань педагогічних працівників і батьків (законних представників);
- постійно підвищувати свій професійний рівень;
- знати вимоги державних стандартів щодо забезпечення освітнього процесу, основні напрями і перспективи розвитку освіти, психолого-педагогічної науки.

8. Працівник психологічної служби має право:

- визначати різні види робіт з огляду на потреби закладу, установи;
- планувати діяльність відповідно до рекомендацій методичних установ психологічної служби;
- ознайомлюватися з документами, скаргами, що містять оцінювання його роботи, надавати щодо них роз'яснення;
- захищати професійну честь і гідність;
- здійснювати індивідуальну освітню (наукову, творчу, мистецьку тощо) діяльність за межами закладу освіти;
- отримувати методичну допомогу, в тому числі й супервізію та інтервізію, підвищувати кваліфікацію, здійснювати перепідготовку;

- вільно обирати освітні програми, форми навчання, заклади освіти, установи і організації, інших суб'єктів освітньої діяльності, що здійснюють підвищення кваліфікації та перепідготовку працівників психологічної служби;
- відмовитись від виконання розпоряджень керівника (директора) в тих випадках, коли вони суперечать професійно-етичним принципам, та виконання діяльності, не передбаченої трудовим договором, посадовими обов'язками та планом роботи.

IV. Фінансування діяльності психологічної служби

1. Фінансування діяльності працівників психологічної служби здійснюється згідно із законодавством.

2. Фінансування діяльності працівників психологічної служби закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої, вищої освіти (у тому числі оплата праці) здійснюється за рахунок коштів засновника відповідно до законодавства.

3.4. Виховна робота соціального педагога у закладі освіти

3.4.1 Методика популяризації ідей інклюзивної освіти у дитячому, батьківському та педагогічному середовищах «Уроки толерантності»

Перш за все формуючі учнівський колектив в інклюзивному закладі освіти слід звертати увагу на те, що основною проблемою стає розвиток толерантності у здорових дітей по відношенню до дітей з обмеженими можливостями. Процес формування і розвитку толерантності необхідно починати з перших днів навчання дитини у школі, задля того, щоб поступово ідеї взаємопорозуміння стали твердими переконаннями. Толерантність формується через виховання, інформування та особистий життєвий досвід; формування толерантності особливо важливо в молодшому шкільному віці.

Толерантність особистості можна формувати за трьома її основними компонентами: когнітивним – поняття про толерантність, процеси, що характеризуються толерантною спрямованістю; емоційним – емоційно-ціннісне ставлення до дітей, чужої думки, взаємин, почуттів; діяльнісним – загальна спрямованість діяльності дитини стосовно об'єктів і явищ соціального значення, побудова шляхів досягнення життєвих планів.

Проводити дану роботу з формування толерантності, можливо на виховних заходах, годинах спілкування, круглих столах, тощо. Ефективність усієї роботи цілком залежить від обраної структури заняття.

Починати заняття необхідно з актуалізації опорних знань учнів, а саме у вигляді мозкового штурму, визначивши відповіді на питання, що таке інвалідність, і які види інвалідності можна назвати. Після чого слід провести інформаційне повідомлення з наведених вище питань. Вдалим продовженням уроку буде проведення практичних вправ «Закрий очі» і вправа «Кораблі та острова» мають допомогти дітям відчувати складнощі які мають особи з обмеженими можливостями, а також сприятиме встановленню позитивної і доброзичливої атмосфери в класі.

Таким чином можна сказати, що учні можуть зрозуміти, як важко людям з

особливостями зору, слуху, рухового апарату і що такі люди часто зустрічаються в реальному житті. Після цього необхідно провести бесіду про те, як же необхідно поводитися з цими особливими людьми, запропонувати завдання в групах «Як я можу грати з дітьми, які мають вади зору, слуху, мови?». Таку задачу діти можуть зрозуміти не відразу, для полегшення завдання можна запропонувати кілька варіантів, прикладів, щоб діти почали мислити і згадувати відомі їм ігрові технології і різні вправи, які вони могли б запропонувати використовувати в даній ситуації. Можна стверджувати, що учні, переживши на собі ті незручності, з якими стикаються люди з вадами зору, переоцінюють своє ставлення до таких людей, тому що зрозуміли наскільки це не зручно і виявляють бажання допомогти їм.

Не менш важливим є проведення профілактично-просвітницької роботи з батьками у вигляді батьківських зборів на тему: «Толерантне ставлення до людей з особливими потребами». Даний захід необхідно провести з метою висвітлення проблеми інвалідності і неприйняття людей в суспільстві; сформувати позитивне і толерантне ставлення до людей з особливими потребами; залучати до співпраці з формування толерантності молодших школярів по відношенню до сімей що виховують дитину з інвалідністю, оскільки сім'я є провідним чинником соціалізації особистості та вплив сім'ї має безпосередній вплив на особистість.

Ефективним є проведення занять з формування толерантності до особливих дітей, які мають назву «*Уроки толерантності*». Вони спрямовані на формування усіх перелічених компонентів толерантності.

Проведення уроків здійснюється в два етапи – від казкотерапії до інформування про реальні можливості спілкування та взаємодії з людьми з івалідністю. Перший етап передбачає занурення дітей у проблему за допомогою «Казки про блакитного зайчика» (або іншу тваринку незвичайного кольору: рожеве мишеня, жовте слоненя тощо) та інтерактивних ігор, метою яких було донести сенс відмінностей в цьому світі. Друга частина побудована на читанні книги «Познайомся — другом стань!», яка видана Благодійним фондом «Інститут Раннього втручання» за участі Харківського центру реабілітації молодих інвалідів та членів їх сімей «Право вибору» та Харківського технологічного центру ОРТ, авторка – А. Кравченко.

Перший урок має назву «Пригоди блакитного зайченяти», та має на меті сформувати у дітей розуміння про відмінності інших, виховати у дітей почуття толерантності до інших людей, розвивати розуміння значущості відмінностей і несхожості людей.

На уроці доречно використовувати словесні методи і прийоми (розповідь, бесіда, пояснення) та практичні (спостереження, малювання). Необхідно підготувати для уроку деяке обладнання: іграшка не традиційного кольору, горішки, корзинка, стікери бажано двох кольорів.

Урок починається з організації класу. Той хто проводить урок вітається «Доброго дня діти! Давайте з вами познайомимося та дізнаємося як йому подобається коли його називають, а за це, ви отримаєте маленький подарунок. Добре?». Учень говорить своє ім'я та як йому подобається, щоб називали («сонечко», «красунчик» тощо), після представлення себе, дитині вручається

кольоровий стікер. Наступний учень також говорить як йому подобається, коли його називають і отримує стікер іншого кольору. Після того, коли всі діти представились і у кожного є стікер, за кольорами стікерів діти будуть ділитися на команди. Якщо цей урок проводить сам вчитель, і він знає як звати дітей, то можливо запитувати лише як учню подобається, щоб його називали.

Основна частина уроку проводиться в форматі казки. Дітей запитують: «Діти скажіть, а всі вірять у дива? А хто хоче потрапити на чарівну галявину? Але для того що б на неї потрапити, нам необхідно пройти випробування. І це випробування буде не простим. Готові? Добре тоді для початку кожен подивіться на свої стікери: у кого зелененькі підходять до мене, а у кого рожеві спостерігають та оцінюють. Увага, завдання для першої команди: білочка дуже поспішала, швиденько бігла і розсипала горішки. Потрібно допомогти білочці, але необхідно це зробити на одній ніжці. Дуже добре».

- А тепер завдання для іншої команди: допомогти зайчику знайти його маму, але оскільки зайчик не розуміє слів, то треба йому пояснити і показати де його мама без слів. Зараз у кого рожеві стікери підходять, а учасники іншої команди спостерігають і оцінюють. А скажіть, легше було б збирати горішки на двох ніжках? А пояснити зайчику, де його мама було б легше за допомогою мови?

- Молодці, впоралися із завданням, а значить можемо всі разом відправитись на чарівну галявину. Давайте закриємо очі і уявімо, що ми з вами на чарівній галявині, де тепло і сонячно багато травички. Уявили? Скажіть діти, а ви всі знаєте зайчиків? А де вони живуть? А що їдять? А якого вони кольору? Молодці, відкриваємо оченята, на цій чарівній галявині живе незвичайний зайчик, він прийшов з нами що б розповісти свою історію. Давайте ми з ним привітаємося. Так от, наш зайчик відрізнявся своїм кольором, всі зайці були білого, або сірого кольору, а наш зайчик був блакитний. Малюк дуже переживав з цього приводу та й як тут не засмучуватися коли всі навколо дивляться косо і не схвально, а йому так хотілося грати і бігати зі всіма. Але зайчики не завжди брали його в свої ігри, адже нашому зайчику бачилося все не так як іншим і відчував він себе не так як всі, іноді йому було так образливо, що здавалося він весь тремтить від незрозумілого почуття.

І ось одного разу наш зайчик сидів милувався природою і йому було так самотньо й сумно. Тут раптом до нього підійшов найстарший заєць і сказав:

- Що трапилось? Чого ти сумуєш малюк?

- Розумієте мене турбує, що я не такий як всі. У мене і гри свої та роблю я все по іншому.

Старий заєць обійняв його і сказав:

- Ти не журися про те, що ти такий блакитний, у цьому є свої переваги. Згадай, коли тебе твій голубий колір виручав?

Малюк згадував, згадував і раптом згадав, як колись дуже давно він загубився і самотньо плував в темряві, в той час як його шукали його батьки.

- Вірно-вірно я пам'ятаю такий випадок, мені було дуже страшно, і я блукав темною дорогою і не знав де мій дім. Раптом неподалеку я почув голос мами.

- Як добре, що ти такий блакитний і весь світишся у темряві, якби ти був сірим, ми ще довго б тебе шукали.

У цей момент очі зайченя весело блиснули, він зрозумів що зовсім не погано відрізнятись від інших.

Старий заєць подивився на нього і сказав:

- У житті бувають різні моменти: і погані, і хороші, але ти ж особливий і ти можеш навчити товаришів всьому, що ти навчився, а вони тебе навчать того, що вміють вони.

Зайчик подумав і сказав:

- Звичайно навчу!

Він підійшов до місця де грали інші зайчата і показав, що він умів, інші зайці були в подиві. Вони стали разом грати, і стало їм зрозуміло що, кожен особливий по-своєму і це так здорово.

Підбиваючи підсумок уроку, доречно задати дітям ряд питань:

- Вам сподобалася казка? Скажіть, а чому вона нас вчить? А чому з зайчиком не хотіли гратися інші зайчики? А що трапалося в кінці, коли вони потоваришували?

Наступний урок проводиться уже безпосередньо використовуючи книжку «*Познайомся – другом стань!*». Уроки за цією книгою проходять за тією ж структурою, що і звичайні, тобто мають організаційний момент, основну та заключну частину.

Мета уроку полягає в формуванні у дітей елементарних знань про людей з інвалідністю та шляхи допомоги таким людям; вихованні у дітей почуття толерантності до інших людей; розвитку почуття відповідальності за інших. Методи і прийоми можуть використовуватися такі, як і на попередньому занятті: розповідь, бесіда, пояснення, малюнки дітей, ігри. З обладнання необхідна лише книга та хустинка

На початку уроку дітям повідомляється його назва «Познайомся – другом стань!». Потім доречно задати дітям питання «Ви пам'ятаєте, про що ми говорили на минулому уроці, а хто мені скаже?». Після відповідей дітей можна сказати щось на кшталт «Сьогодні ми з вами поговоримо про таких діток, як той зайчик з яким ніхто не спілкувався, бо він відрізнявся від інших» та повідомити тему уроку: «Наша тема «*Познайомся – другом стань!*». Ми з вами будемо подорожувати сторінками особливої книги і дізнаємося багато цікавого про дітей, які відрізняються від нас, поговоримо як же можна з ними потоваришувати. Важливо попередити дітей, що існує певна умова для цієї мандрівки «Але є одна умова, мандрувати сторінками ми повинні разом, ніхто сам не гортає книжечку, поки я не скажу». Після цього діти відкривають першу сторіночку книжки. Далі йде робота повністю за книжкою. Дітям ставляться питання:

- Скажіть, а що ви бачите на цих малюнках? А діти граються усі разом?

Давайте перегорнемо сторінку, відкриваємо сторінку 4-5, ось так має вийти. Давайте закриємо очі, а що ви бачите з заплющеними очима? Так дійсно нічого, відкривайте очі.

Перегортаємо на сторінку. Що ви бачете? Так, людину з палицею. А як ви гадаєте чому вона з палицею? Так людина не бачить і палицею перевіряє собі шлях. А ви знаєте, що іноді замість палиці ці люди ходять із собаками, які спеціально підготовані.

- А що ви ще помітили цікаве? Знак? А що це за знак. Так, це знак який попереджує водіїв: обережно, тут може проходити незряча людина.

- А на наступній сторінці, що намальовано? Потяг, а ще що? Дівчинка і жінка. А ви звернули увагу, що в жінки в руках палиця, тобто вона не бачить і можливо дівчинка хоче їй допомогти. Скажіть, а чим ми можемо допомогти людям, які не бачать, або бачать погано (перевести через дорогу, допомогти в транспорті).

- Перегортаємо. Що не звичного ви помітили на цій картинці? Ви помітили, що дівчинка не дивиться в книжку, давайте також спробуємо, почитати в такий спосіб. Діти, які не бачать читають пальчиками, це називається шрифт Браєля, на наступній сторінці алфавіт, дома з батьками ви зможете прочитати, що там написано. Перегортаємо сторінку і що ми бачимо?

- Так дівчинка не дивиться на комп'ютер, адже це спеціальна програма для незрячих, яка дає можливість їм користуватися інтернетом, також є спеціальні аудіо книги.

- Перегортаємо. Що ви там бачете. А чому хлопчик кричить? Так, мабуть дівчинка не чує, і що тоді вирішує зробити хлопчик? Так він переходить на жести.

- Перегортайте сторінку. Як ви гадаєте, що робить біля дошки вчитель, а учні? Тобто діти, які не чують або не дочувають навчаються в школі, але на своїй мові. Скажіть, а якщо ми захочемо поспілкуватися з такою дитиною, як ми це повинні зробити? Звісно жестами, а ще ми маємо доторкнутися до людини, адже, якщо вона нас не буде бачити, то не зможе зрозуміти, також ми маємо розмовляти повільно, бо такі люди можуть читати по губах. А в що ми можемо пограти з такими дітьми?

- Діти погляньте на сторінку. Ні це не зовсім наушник – це слуховий апарат, за допомогою якого глухі або слабочуючі люди можуть чути. Скажіть, чому тут намальований телевізор? Чому ведуча в лівому куті екрану щось показує? Навіщо? Правильно, це для людей, які не чують. Ви дома по телевізору бачили такий сурдопереклад?

- Діти, наш урок закінчується. Чи було вам цікаво? Скажіть, ви дізнались щось нове для себе? На завершення давайте зіграємо в гру спасибі за те що ти є. Виходимо стаємо в коло і кожен учасник по черзі має повернутися і усміхнувшись сказати сусіду «спасибі за те що ти є». Добре діти сідайте. На сьогодні наш урок завершено. Дякую за увагу!

3.4.2 Створення «Книг-соціальних історій» для роботи з учнями з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти.

«Книги – соціальні історії» усе більш популярний засіб розвитку соціальності дітей в умовах розбудови інклюзивного суспільства. Під такою книгою мається на увазі особливі авторські рукотворні посібники, в зміст яких покладено близькі дитині персоніфіковані історії із життя, з якими їй необхідно ознайомити для розвитку необхідних саме їй соціальних знань, умінь та навичок.

«Книги – соціальні історії» є універсальним засобом соціального навчання. На них зображені діти у різних соціальних ситуаціях, відображена певна

поведінка та послідовність дій дитини, зображення є достатньо яскравим і привабливим для наслідування. «Книги – соціальні історії» складаються з окремих «карток – життєвих історій», які створюють загальний сюжет книги.

«Картки – життєві історії» – тематичні картки, що мають яскраві зображення, привабливі для наслідування, до змісту яких покладено історії з реального досвіду дитини. За умови грамотного використання, картки забезпечують закріплення та розвиток у дітей різноманітних соціальних знань та вмінь, навчання розумінню того, як інші люди реагують на ті чи інші соціальні ситуації тощо.

«Картки – життєві історії» – це соціальні історії за картинками, які дорослі створюють для дітей з метою корекції їх поведінки або прищеплення ним первинних побутових навичок та навичок поведінки у дитячому колективі. Крім того, методика «Картки – життєві історії» може бути використана не тільки для навчання дитини тому, як вести себе в соціальних ситуаціях, їх можна використовувати для засвоєння нового розпорядку дня, пояснення послідовності нових занять, засвоєння дитиною соціальних реакцій на різні внутрішні почуття, такі як злість, роздратування, страх. Використання карток допоможе дитині подолати сором'язливість, навчитися встановлювати нові соціальні контакти тощо. Наприклад, дитині пропонуєть тематичну картинку і запитують: Що роблять діти? Навіщо прибирати удома? Чи вмієш ти прибирати? Чи є у тебе обов'язки по дому? Як ти до них ставишся? Що саме ти робиш дома самостійно? Або, опиши, що зображене на малюнку. Хто з дітей поступає вірно? Чому ти так вважаєш? Які ти знаєш правила поведінки на природі? Чи опинявся ти коли не будь у такій ситуації? Підкажи йому як треба себе поводити, коли розмовляють дорослі, що робити, коли тобі потрібно до них звернутися.

Метод соціальних історій розробила Керол Грей, директор Центру Грей по соціальному навчанню в місті Зіланд, США. Його головне завдання – реабілітація дітей з різними формами аутизму, допомога в розумінні ними соціальних правил. Наприклад, багато дітей з аутизмом не розуміють, навіщо потрібно щодня вітатися і прощатися, чому після туалету потрібно мити руки, як спілкуватися з людьми. Ї батьки та навіть спеціалісти не здатні пояснити їм таких очевидних речей, оскільки немає методики формування подібних соціальних навичок у здорової дитини.

Метод соціальних історій є дуже ефективним, і працює не тільки з дітьми з діагнозом Аутизм, Синдром Аспергера, але і зі здоровими дітьми з поведінковими розладами.

Соціальні історії розробляються індивідуально для конкретної дитини і можуть включати речі, які дитина цінує, або якими вона цікавиться. Наприклад, якщо дитині подобаються динозаври, можна зробити динозаврів персонажами історії про навчання в школі. Діти з аутизмом часто краще сприймають знайому візуальну інформацію, тому бажано, щоб соціальна історія включала малюнки, фотографії або навіть реальні предмети побуту дитини. Улюблена іграшка дитини або її зображення може мандрувати сторінками книги. Можна зробити об'ємну книгу-розкладайку, що є моделлю знайомого дитині помешкання (дитячої кімнати, квартири, групи дитячого садка, класу), двору або парку

тощо.

Якщо дитина вміє читати, батьки або спеціалісти читають історію двічі, а потім дитина може читати історію регулярно один раз в день самостійно. Якщо дитина не вміє читати, то батьки чи фахівці можуть записати читання історії на відео або аудіо, одночасно підказуючи дитині, що пора перегорнути сторінку. Коли у дитини розвивається навик, описаний в соціальній історії, можна поступово зменшувати її застосування, до кількох разів на тиждень.

У залежності від змісту соціальні історії можна використовувати для різних цілей. Книги можуть навчати тому, як вести себе в нових соціальних ситуаціях. Їх можна використовувати для освоєння нового розпорядку дня, незвичних занять і того, як реагувати на різні почуття, такі як злість, роздратування, страх, що виникають у дитини під час взаємодії з оточуючими. Можна використовувати такі книги й з дидактичною метою під час навчання дітей з особливостями розвитку у молодшій школі.

Велике значення мають «Картки – життєві історії» для подолання у деяких дітей проблем розвитку мовлення, що є дуже важливим для становлення їхньої соціальності, адже мовчазність дитини заважає спілкуванню з однолітками, створює згодом труднощі у соціальному розвитку. Розглядаючи «картки – життєві історії», діти майже мають можливість вголос висловити своє ставлення до зображуваного сюжету. Дорослі повинні підтримувати вислови дітей, вчити їх правильно визначати різні соціальні ситуації і деякі їх характерні ознаки, допомагати краще зрозуміти зміст картки, а головне – стимулювати вихованців та учнів до висловлювань з приводу змісту зображеної картинки.

Рівень складності сюжету соціальної ситуації та характер завдань, які повинні виконати діти, розглядаючи картинки, залежить від психовікових особливостей вихованців / учнів. Наприклад, для розвитку соціальності дітей трьох-чотирьох років підійдуть картки із зображенням тих предметів соціального життя, які постійно оточують дитину, проте назви чи призначення яких вона ще не знає, або знає, але вимовляє погано. Крім того, дітям слід показувати картки з зображенням знайомих людей (представників різних професій, виконавців різних соціальних ролей та ін.), тварин, речей, а також окремих сцен з дитячого життя, для закріплення навичок спілкування, ведення діалогу з дорослим.

Дітям п'яти років потрібно вчитися зв'язно розповідати про те, що вони бачать на картці, розрізняти хто намальований, який предмет використовується, що з ним робиться, де відбувається дія, розрізняти соціальні емоції (радість, страх, образу тощо). Дітей цього віку необхідно навчати розкладати послідовність карток, створюючи за допомогою дорослого елементарну соціальну історію та розповідаючи її (наприклад, «дитина бешкетувала та розбила чашку – батьки розгубилися – дитина вибачається – батьки посміхаються»).

За умови активної роботи вихователя старші дошкільники у віці шести-семи років можуть вже не тільки більш докладно і точно описувати зміст карток, але і вигадувати з ними свої власні невеликі розповіді. За допомогою карток можна коригувати відносини у колективі та у сім'ї, адже у дітей цього

віку розвинутий механізм соціальної аналогії та вони здатні співставляти сюжети карток із власним життям.

Учні молодшого шкільного віку за допомогою карток, де зображені діти у різних соціальних ситуаціях й відображена певна поведінка та послідовність дій дитини, здатні самостійно створювати та коментувати складні життєві історії, що є дуже ефективним й універсальним засобом розвитку їх соціальності. Завдяки практиці такої діяльності втручання педагога у внутрішньогрупові процеси надалі може поступово зводитися до мінімуму, оскільки діти будуть вступати у звичну для них взаємодію у природних умовах, що виникають у процесі повсякденної міжгрупової взаємодії, а не тільки у штучно створених силами вихователя, вчителя, класного керівника, соціального педагога, психолога. Учні вже будуть мати досвід спільного свідомого пошуку виходу із проблемної ситуації.

Отже, педагог, що за допомогою методики «Картки – життєві історії» створив надійну міцну дружню основу взаємин у класі може зосередитися на пізнавальних завданнях заняття, не забуваючи при цьому про *диференціацію* дидактичного матеріалу та застосування *колективних способів навчання*.

У цілому, відзначимо, що методика «Картки – життєві історії», до змісту яких покладено історії з реального досвіду дитини за умови грамотного використання, здатна забезпечити закріплення та розвиток у дошкільників та молодших школярів широкого кола соціальних знань та вмінь, корекції поведінки або навичок соціально схвалюваної поведінки у дитячому колективі; може бути використана для засвоєння дитиною соціальних реакцій на різні внутрішні почуття; допоможе дитині подолати сром'язливість, проблеми розвитку мовлення, навчитися встановлювати нові соціальні контакти тощо.

Особливо ефективною є «Книга – соціальна історія», у якій певні елементи є інтерактивними й дитина може власноруч їх перемістити. Наприклад, зняти ковдру на липучці з ліжка намальованого хлопчика вранці, коли потрібно вставати, або «надягнути» шапку та рукавички на дівчинку, коли необхідно йти на прогулянку. Такі книги мають назву інтерактивні.

Дослідження ефективності соціальних історій на даний момент тривають, хоча застосування цих книг вже сьогодні вважається важливим методом для поліпшення соціальної поведінки особливих дітей.

3.5. Профілактична робота соціального педагога у закладі освіти

3.5.1 Профілактика жорстокого поводження та насильства

Таке негативне явище у сімейній системі та повсякденному житті як жорстоке ставлення та насильство є дуже розповсюдженою проблемою. Розглянемо основні різновиди цього явища.

Визначення насильства в сім'ї залежить від точки зору тих, хто займається цією проблемою. Для юристів потрібно одне визначення, для психологів – друге, для соціальних педагогів – третє. Є різні визначення насильства в сім'ї залежно від різних кутів бачення, а саме:

- з точки зору права (юридична перспектива);
- з моральної точки зору (перспектива моральна);

- із суспільно-політичної точки зору (перспектива суспільно-політична).

Жорстоке поводження з дитиною – будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною в сім'ї або поза нею.

Фізичне насильство над дитиною – дії із застосуванням фізичної сили стосовно дитини, направлені на спричинення їй фізичного страждання, що заборонені законом. Фізичне насильство в сім'ї передбачає умисне нанесення одним членом іншому побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести до смерті, порушення фізичного або психічного здоров'я, посягання на його честь і гідність.

Фізичне насильство в сім'ї – умисне нанесення одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести до смерті постраждалого, порушення фізичного чи психічного здоров'я, нанесення шкоди його честі та гідності.

Сексуальне насильство або розбещення – протиправне посягання однієї особи на статеву недоторканість іншої, дії сексуального характеру стосовно дитини, що проявляються як згвалтування, сексуальні домагання, непристойні пропозиції, будь-які образливі дії сексуального характеру.

Психологічне насильство – вплив однієї особи (групи осіб) на психіку дитини, з використанням словесних образ, погроз, переслідування, залякування, критика, маніпуляції, що може призвести до виникнення у дитини пригніченого або хронічного тривожного стану, затримки чи відставання психоемоційного, когнітивного, соціального та фізичного розвитку тощо.

Психологічне насильство в сім'ї – насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї, шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе та може завдаватися або завдається шкода психічному здоров'ю.

Економічне насильство в сім'ї – умисне позбавлення одним членом сім'ї житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які постраждалий має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я.

Насильство в сім'ї – будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї стосовно іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю.

Відповідно до наказу Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 19.08.2014 № 564/863/945/577 «Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення» заклади загальної середньої освіти мають здійснювати наступну діяльність:

– прийом звернень та повідомлень про випадки жорстокого поводження щодо дитини;

- терміново (протягом однієї доби) передають повідомлення у письмовій формі до служби у справах дітей, органів внутрішніх справ;

- у межах компетенції вживають заходів щодо виявлення і припинення фактів жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення;

- організують роботу психологічної служби системи освіти з дітьми, які постраждали від жорстокого поводження;

- проводять роз'яснювальну роботу з батьками та іншими учасниками навчально-виховного процесу із запобігання, протидії негативним наслідкам жорстокого поводження з дітьми.

Робота соціального педагога закладу загальної середньої освіти в галузі захисту прав дітей, вихованців є чи не найважливішою з усіх напрямів. До завдань соціального педагога відносимо наступні:

- формування в учнів комплексу знань, навичок та вмінь, необхідних для: самопізнання, засвоєння норм соціальної поведінки, гармонізації внутрішньоособистісних та загальносуспільних інтересів, уміння вибудовувати загальноприйнятливий стиль своїх стосунків із навколишніми;

- соціально-педагогічна корекція поведінки вихованців, доцільній вибірковості їхніх соціальних зв'язків;

- соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки підлітків;

- координації взаємодії різноманітних соціальних інститутів у ході розв'язання найгостріших соціальних проблем;

- реабілітація несприятливого соціуму.

В закладах загальної середньої освіти, де відсутня посада соціального педагога (практичного психолога) ці обов'язки покладаються на одного з заступників директора.

Після виявлення підозри / факту скоєння насильства соціальний педагог, класний керівник, практичний психолог, заступник директора з виховної роботи мають працювати злагоджено. Для цього кожен має розуміти повноваження та обов'язки один одного.

До обов'язків практичного психолога відносять:

- зустріч/консультація з дитиною;

- заповнення протоколу 1-Н;

- зустріч з батьками/опікунами;

- складання плану психологічної реабілітації;

- припинення насильства;

- повідомити представника служби охорони освітнього закладу, вчителів, інших дорослих;

- надати постраждалому першу медичну допомогу;

- первинне опитування учасників інциденту: жертви, кривдника чи (кривдників), свідків. Складення протоколу 2-Н.

Соціально-психологічна робота з профілактики насильства щодо дітей включає в себе первинну, вторинну та третинну профілактику насильства щодо дітей.

Первинна профілактика насильства щодо дітей – це сукупність заходів,

спрямованих на попередження розвитку чинників ризику виникнення насильства щодо дітей; формування в суспільстві ненасильницького світогляду, культури толерантності та чуйності (у тому числі – гендерної); неприйняття насильницької моделі виховання дітей та насильницьких стосунків між людьми загалом.

Інструментом первинної профілактики можуть бути превентивні програми різного рівня. Основні завдання первинної профілактики насильства щодо дітей:

1. розроблення та впровадження освітніх та просвітницьких програм з метою змінення соціальних і культурних моделей відповідальної, ненасильницької поведінки чоловіків і жінок (дітей та дорослих); викорінення упереджень, звичаїв та інших практик, базованих на ідеях меншовартості або зверхності, нетолерантності;

2. широке впровадження програм підготовки молоді до сімейного життя; програм для молодого подружжя або тих, хто збирається до шлюбу; формування усвідомленого батьківства; підвищення батьківської компетенції; раннього розвитку дитини тощо;

3. розроблення превентивних шкільних програм для обов'язкового впровадження їх в позакласне виховання, спрямованих на формування у дітей ненасильницького світогляду;

4. організація та проведення громадських акцій на національному та місцевому рівнях, спрямованих на формування ненасильницького світогляду серед населення, культури толерантності та чуйності (у тому числі – гендерної), культури миру (зокрема акції «16 днів без насильства»);

5. скорочення кількості (аж до повної ліквідації) зон підвищеного ризику (погано освітлені або погано контрольовані зони); розташування зупинок громадського транспорту (автобус, метро, вокзали) в безпечних зонах; поліпшення патрулювання вулиць;

6. створення та запровадження постійно діючих програми підвищення кваліфікації для всіх категорій фахівців (поліцейських, лікарів, вчителів, соціальних педагогів/працівників, психологів, суддів, працівників прокуратури, голів сільських рад, працівників управлінь та відділів в справах сім'ї та молоді тощо), які працюють у сфері захисту дітей та попередження насильства, а також з дітьми, які зазнали насильства, та особами, які вчиняють насильство.

Вторинна профілактика насильства щодо дітей – це сукупність заходів, спрямована на раннє виявлення ситуацій підвищеного ризику виникнення насильства щодо дітей; виявлення, усунення та подолання чинників, які сприяють скоєнню насильства щодо дитини конкретними особами.

Основні завдання вторинної профілактики насильства щодо дітей:

1. розроблення та впровадження системи раннього виявлення ситуацій підвищеного ризику виникнення насильства щодо дитини;

2. виявлення та нейтралізація чинників, які сприяють скоєнню насильства щодо дитини конкретними особами;

3. підтримка сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, організація їх соціального супроводу;

4. підвищення кваліфікації педагогів, вихователів, інших фахівців, які

працюють в установах для дітей (інтернати, у тому числі – спеціалізовані, для дітей з вадами розвитку, будинки дитини, притулки для дітей, центри соціальнопсихологічної реабілітації дітей, приймальники-розподільники для дітей, виховні колонії тощо), щодо збагачення арсеналу методів виховання дітей, які мають девіантну поведінку, психічні відхилення тощо, що дають позитивний результат та виключають будь-яке насильство над дитиною.

Третинна профілактика насильства щодо дітей – це сукупність засобів втручання у тих ситуаціях, коли насильство щодо дитини вже здійснено, та спрямованих на недопущення рецидиву, реабілітацію дитини, яка зазнала насильства, та роботу з агресором.

Основні завдання третинної профілактики насильства щодо дітей:

1. кризове втручання та вилучення дитини із ситуації насильства;
2. надання комплексної допомоги дитині, яка зазнала насильства, та її сім'ї;
3. розроблення та забезпечення ефективного функціонування реабілітаційних програм для дітей, які зазнали насильства;
4. розроблення та забезпечення ефективного функціонування програм соціальної реабілітації для осіб, які вчиняють насильство (насамперед – для батьків) з урахуванням їх статі, віку та інших особистісних характеристик.

Отже, насильство щодо дитини є феноменом, який має свої передумови та тягне за собою руйнівні наслідки як для особистості конкретної дитини, так і для всього суспільства в цілому. За умови комплексного та компетентного підходу до попередження цього феномену, своєчасного виявлення та подолання чинників, що призводять до насильства, реабілітації його жертв та корекційній роботі з агресорами можна мінімізувати прояви насильства у суспільстві загалом та зокрема щодо дітей.

3.5.2 Шляхи профілактики та подолання конфліктів, булінгу, дискримінації, жорстокості в освітньому середовищі

Конфлікт (з лат. conflictus – зіткнення) – особливий вид взаємодії, в основі якої лежать протилежні та несумісні цілі, інтереси, типи поведінки людей і соціальних груп, що супроводжуються негативними психологічними проявами.

Причини конфліктів між учнями в школі:

- прізвиська, нападки, піддражнювання, образи, осмикування;
- прагнення перекричати, змусити замовкнути, які умовно можна назвати словесними домаганнями;
- груба, агресивна поведінка;
- суперечки і непорозуміння на спортивному майданчику, на перерві, в їдальні;
- порушення дисципліни на уроках;
- боротьба за авторитет і лідерство серед однокласників або приятелів;
- відмова від чергування у класі, школі;
- проблеми взаємостосунків;
- псування або втрата майна: підручників, мобільних телефонів та інших речей.

Основні причини конфліктів, які виникають між педагогами та

учнями:

– мала можливість вчителя прогнозувати на уроці поведінку учнів; несподівані вчинки учнів, які часто порушують запланований хід уроку, викликають у вчителя роздратування і прагнення будь-якими засобами подолати «перешкоди»; брак інформації про причини того, що сталося, ускладнює вибір оптимальної поведінки та інтонації спілкування;

– свідками ситуацій є інші учні, тому вчитель прагне зберегти свій авторитет будь-якими засобами і тим самим часто доводить ситуацію до конфліктної;

– учитель, як правило, оцінює не окремих вчинків учня, а його особистість; така оцінка часто визначає ставлення до учня інших вчителів та однолітків (особливо в початковій школі);

– оцінка учня нерідко будується на суб'єктивному сприйнятті його вчинку та недостатньої поінформованості про його мотиви, особистість, умови життя в сім'ї;

– особисті якості вчителя також часто бувають причиною конфліктів (дратівливість, грубість, мстивість, самовдоволення, безпорадність та ін.).

Додатковими факторами виступають переважно настрої вчителя при взаємодії з учнями, відсутність педагогічних здібностей, інтересу до педагогічної роботи, життєве неблагополуччя вчителя, загальний клімат та організація роботи в педагогічному колективі, професійне/емоційне вигорання.

Для профілактики та ефективного розв'язання конфліктів важливо розуміти їхню структуру.

Шляхи вирішення конфліктів:

Деструктивне вирішення конфлікту – інша людина розглядається як проблема; загострення взаємовідносин та відсутній пошук позитивного вирішення конфліктного питання. Часто розбіжності між людьми перетворюються на особистий конфлікт. Різні точки зору на певні проблеми перетворюються на дорікання іншим людям і судження про їхній характер, наміри й мотиви.

Конструктивне вирішення конфлікту – пошук рішення проблеми, не впливаючи на особистість противника, сприяють взаємопорозумінню. Всі учасники конфлікту спільно беруть на себе відповідальність за проблему і спільно шукають позитивні шляхи вирішення конфлікту.

Процес конструктивного вирішення конфлікту приводить до задоволення обох сторін і покращує їхні взаємовідносини.

Вирішенню конфліктів у закладі освіти сприяють:

1. демократичний стиль управління;
2. розвинене учнівське та батьківське самоврядування;
3. побудова освітнього процесу на філософії дотримання прав людини та дитини, толерантності та недискримінації;
4. готовність суб'єктів освітнього закладу сприймати конфлікти як норму життя, вирішувати їх мирним шляхом; розпочинати процес миробудування з себе; мати бажання до самовдосконалення та бути відкритими до інновацій;
5. довіра всіх суб'єктів один до одного;

6. формування безпечного освітнього середовища;
7. залучення внутрішніх та зовнішніх ресурсів (людських і матеріальних);
8. запровадження відновних практик (особливо медіації та техніки Кола) в освітній процес.

Можливості педагогів у розвитку відновлювальної культури школи:

1. опанувати відновні практики й застосовувати їх для профілактики та вирішення конфліктів;
2. включати у виховну роботу елементи відновних практик;
3. долучати учнів до відновних практик;
4. звертатися до медіаторів для вирішення конфліктів;
5. втілювати «модель педагогів-миротворців»;
6. на особистісному рівні не провокувати й не підтримувати конфліктів;
7. не ігнорувати, а конструктивно реагувати на конфлікти, які виникають між учасниками освітнього процесу;
8. розуміти зв'язок між конфліктами на мікро- та макрорівнях;
9. вести активну роботу з формування толерантного ставлення, недискримінації, дотримання прав людини на всіх рівнях освітнього процесу;
10. уникати насильницьких способів підтримання дисципліни, зокрема тілесних покарань;
11. розуміти особливості роботи освітнього закладу в ситуації воєнного конфлікту в країні;
12. дбати про власне здоров'я;
13. вживати заходів профілактики емоційного вигорання.

Основні напрями соціально-педагогічної роботи у сучасній школі визначаються насамперед проблемами, що виникають у процесі навчання та виховання дітей. Як і в будь-якій профілактичній роботі, вирізняють первинну, вторинну і третинну профілактику конфліктів.

Первинна (соціально-педагогічна профілактика) — це комплекс педагогічних та психологічних заходів, спрямованих на налагодження позитивної соціальної взаємодії учнів, на попередження несприятливого впливу факторів соціального середовища. Вона найбільш ефективна до усунення обставин і факторів, які провокують конфліктну поведінку учнів. Моделі поведінки, уміння та навички, які учень знає і вдосконалює, впливають на підвищення стійкості до несприятливих факторів.

Вторинна профілактика (рання профілактика) полягає в роз'ясненні впливу конфліктної поведінки та пов'язаних із нею негативних наслідків на розвиток і формування особистості. Вторинна профілактика передбачає раннє виявлення негативних змін в поведінці дитини, що дає змогу попередити подальший розвиток девіантної поведінки.

Суть *третинної профілактики (цілеспрямованої профілактики)* полягає у формуванні в учнів навичок відмови від скоєння правопорушення або злочину. Третинна профілактика передбачає виявлення причин, особливостей поведінки та свідомості учнів, які призвели до виникнення проблем. А також перенавчання, підвищення самооцінки учня, підтримку в адаптації до соціуму.

Профілактика є індивідуальною, систематичною і довготривалою у комплексі педагогічних, соціальних, психологічних послуг.

Отже, можемо зазначити, що проблематика конфліктів та їх профілактика була і є предметом уваги різних наук (педагогіки, психології, соціології). Особливо важливою видається робота щодо профілактики конфліктів, яка є необхідною умовою запобігання конфліктній поведінці учнів, а у разі виникнення конфліктів допоможе віднайти оптимальні шляхи їх подолання.

Серед сучасної учнівської молоді останнім часом надзвичайно загострилася проблема насильства, довготривалих агресивних проявів та третирування у міжособистісних стосунках підлітків, здійснюваних самими дітьми одне до одного. За своєю сутністю третирування – це специфічна форма агресивної поведінки, при якій сильніший (авторитетний) учень (або учні) систематично переслідує іншого (слабкого, аутсайдера). Ситуація третирування не обмежується лише ролями «агресора» та «жертви», вона залучає інших однокласників, роблячи їх активними або пасивними учасниками цих відносин. Такі стосунки отримали назву шкільний булінг, розповсюдження якого впродовж останніх років визнано в освітній практиці та є соціальною проблемою.

Явище булінгу надзвичайно поширене у сучасній школі, педагоги багато роблять для того, щоб запобігати знуцанню та своєчасно усівати його, але цю проблему іноді замовчують, не афішують випадки знуцань, її не прийнято обговорювати. За таких умов проблема не усувається, навпаки, вона набуває більших обсягів і жорстокіших проявів. Запобігання та профілактика випадків шкільного насильства є найважливішим завданням педагогів та психологів, оскільки жорстоке ставлення до дитини неминуче призводить до низки руйнівних наслідків, а саме:

- педагогічних наслідків: шкільна дезадаптація, академічна неуспішність;
- психологічних наслідків: психологічні розлади, закріплення в свідомості негативних уявлень про себе, зниження самооцінки, порушення соціалізації, соціальна дезадаптація;
- медичних наслідків: травматизація або суїцид.

Булінг (bullying, від англ. bully – хуліган, забіяка, задирака, грубіян, насильник) – це форма психічного насильства у вигляді утиску, дискримінації, цькування, травлі, бойкоту, дезінформації, псування особистих речей, фізичної розправи. Цей термін означає тривалий процес свідомого жорстокого ставлення (фізичного та психічного) з боку дитини або групи до іншої дитини або інших дітей, які не здатні захистити себе в даній ситуації.

Булінг характеризують чотири головні компоненти:

- по-перше: це агресивна і негативна поведінка;
- по-друге: булінг здійснюється систематично;
- по-третє: булінг відбувається у взаємостосунках, учасники яких мають неоднакову владу та фізичні можливості;
- по-четверте: булінгова поведінка є навмисною.

Форми шкільного булінгу:

1. **Фізичний шкільний булінг** – умисні поштовхи, удари, стусани, побої нанесення інших тілесних ушкоджень, різного виду знуцання, образливі жести або дії, пошкодження особистих речей та інші дії з майном (крадіжка, грабіж, ховання особистих речей жертви), фізичні приниження та ін.

2. **Сексуальний булінг** є підвидом фізичного та означає дії сексуального характеру. Його важко розпізнати, тому що жертва сексуального булінгу панічно боїться розповісти про це дорослим, замикається у собі, постійно плаче насамоті, категорично відмовляється надавати будь-яку інформацію, може вчиняти спроби суїциду.

3. **Психологічний шкільний булінг** – насильство, пов'язане з дією на психіку, що завдає дитині психологічного травмування шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно заподіюється емоційна невпевненість жертви.

Зазвичай жертвами шкільного булінгу стають діти, які мають:

- **фізичні недоліки:** носять окуляри, діти зі зниженим слухом, із порушеннями опорно-рухового апарату; діти, які фізично слабші за своїх однолітків; мають надто низький або надто високий зріст;

- **особливості поведінки:** замкнуті, відсторонені, тривожні, імпульсивні, плаксиві, нещасливі, діти з проблемних сімей та діти із заниженою самооцінкою;

- **особливості зовнішності:** руде волосся, ластовиння, клаповухість, криві ноги, особливості форми голови, надмірну чи наднизьку вагу тіла;

- **недостатньо розвинені соціальні навички:** не вміють спілкуватись з однолітками, часто не мають друзів, перебувають під надмірною гіперопікою батьків, невпевнені у собі, відчувають незахисність;

- **відчувають страх перед школою:** мають негативне ставлення до школи внаслідок неуспішності у навчанні, підвищену тривожність та невпевненість, страх відвідування окремих навчальних предметів;

- **відсутність досвіду життя в колективі:** домашні діти, що не відвідували дитячий садок, мають нерозвиненість комунікативних навичок;

- **хвороби:** епілепсія, енурез, заїкання, дислалія (порушення вимови), дисграфія (порушення письма), дислексія (порушення читання).

Профілактика булінгу передбачає роботу за наступними напрямками:

1. Ознайомлення шкільної громади з особливостями поширення масових негативних явищ серед учнів загальноосвітніх шкіл та загальноприйнятими у світі поняттями «булінг», «третирування», «цькування» з огляду на розуміння проблеми насильства над дітьми та його видами (висвітлення матеріалів на педагогічних радах, засіданнях методоб'єднань класних керівників, батьківських зборах).

2. Просвітницька робота фахівців соціально-психологічної служби школи серед дітей та учнівської молоді щодо попередження насильства з використанням основних форм просвітницької роботи, а саме: лекційної роботи, міні-лекцій, круглих столів, бесід, диспутів, годин відкритих думок, усних журналів, кінолекторіїв, організації конкурсів, фестивалів, акцій, створення клубів із правових знань, організації на базі освітнього закладу

консультативних пунктів, де всі учасники освітнього процесу можуть отримати консультації практичного психолога, соціального педагога, де можна провести зустрічі з працівниками правоохоронних органів.

3. Формування правосвідомості і правової поведінки учнів, відповідальності за своє життя, розвиток активності, самостійності, творчості учнів, створення умов для самореалізації особистості школярів.

4. Формування у педагогів та батьків навичок ідентифікації насильства як у своїй поведінці, так і в поведінці дітей з метою формування умінь виокремлювати існуючу проблему.

5. Створення у шкільному середовищі умов недопущення булінгу та відповідного середовища в освітній установі для профілактики та боротьби з негативними соціально-педагогічними наслідками цього явища.

6. Зміцнення захисних сил особистості та організму в протистоянні цькуванню як для умовно здорових дітей та підлітків, так і для тих, які вже мають соматичну або психічну патологію.

7. Проведення бесід з підлітками з метою профілактики булінгу, виступи провідних спеціалістів у системі профілактичної роботи щодо подолання різноманітних форм агресивної поведінки серед підлітків.

8. Визначення переліку організацій, установ, що допоможуть у розв'язанні даної проблеми.

9. Проведення конкурсів соціальної реклами та інформаційних буклетів з проблем профілактики негативних тенденцій у молодіжному середовищі.

10. Розробка пам'ятки для учнів «Скажімо насильству Ні».

11. Розробка програми роботи щодо профілактики булінгу серед підлітків.

12. Затвердження плану діяльності програми «Профілактика булінгу серед підлітків» у структурі діяльності соціально-психологічної служби школи: вибір основних напрямів профілактичної діяльності; форм і методів роботи; визначення професійних обов'язків суб'єктів соціально-педагогічної роботи.

13. Проведення соціально-педагогічних тренінгів, відеолекторіїв.

14. Планування узгодженої діяльності суб'єктів соціально-педагогічної діяльності (учителів, соціальних педагогів, практичних психологів, волонтерів).

15. Налагодження співпраці з центром соціальних служб сім'ї, дітей та молоді, службами у справах дітей, представниками ЗВО, ЗМІ, позашкільними установами, недержавними організаціями.

16. Використання засобу шкільної медіації – вирішення конфліктних ситуацій шляхом примирення сторін за участі медіаторів через знаходження оптимального варіанта подолання проблеми, що задовольняє обидві сторони, за взаємного бажання сторін знайти вихід із ситуації.

IV. ДІАГНОСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД УЧНІВ У РОБОТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ

4.1. Діагностична робота соціального педагога в умовах діджиталізації освіти

Згідно Положення про психологічну службу у системі освіти України найпершою серед функцій фахівців цієї служби є *діагностично-прогностична*, що передбачає психолого-педагогічне вивчення чинників становлення особистості, її індивідуального розвитку. У межах даної функції соціальний педагог вивчає та оцінює особливості діяльності і розвитку учнів (вихованців мікроколективу (класу чи референтної групи), шкільного колективу в цілому, неформальних молодіжних об'єднань, досліджує спрямованість впливу мікросередовища, особливостей сім'ї та сімейного виховання, позитивного виховного потенціалу в мікрорайоні та джерела негативного впливу на дітей і підлітків.

Згідно листа Міністерства освіти і науки України від 18.07.2019 № 1/9-462 “Про пріоритетні напрями роботи психологічної служби у системі освіти на 2019-2020 н.р.” діагностика належить до пріоритетних напрямів діяльності працівників психологічної служби й забезпечує виявлення причин труднощів у навчанні, інтелектуальному розвитку, соціально-психологічній адаптації; вивчення та визначення індивідуальних особливостей динаміки розвитку особистості, потенційних можливостей в освітньому процесі, професійному самовизначенні.

Слід наголосити на соціально-педагогічній спрямованості діагностичної діяльності усієї психологічної служби, адже, за рекомендаціями МОН України кожен її працівник має дотримуватися принципу відповідності обраного діагностичного підходу, конкретної методики цілям і завданням ефективного супроводу. Тобто методика, яка використовується, має виявляти саме ті психологічні особливості дитини, знання яких необхідні для побудови ефективної взаємодії з нею, використання ефективних стратегій навчання та розвитку, та надання якісних освітніх послуг.

Діагностична діяльність соціального педагога тісно взаємопов'язана з прогностичною, виконуючи яку, фахівець прогнозує на основі спостережень та досліджень посилення негативних чи позитивних сторін соціальної ситуації, що впливає на розвиток особистості учня / учениці чи групи, прогнозує результати освітнього процесу з урахуванням найважливіших чинників становлення особистості. Психодіагностична діяльність працівника психологічної служби має ґрунтуватися на певних принципах її організації, одним з яких є прогностичність методів, які застосовуються, тобто результати діагностування дають можливість прогнозувати подальший розвиток психічних функцій, попереджати можливі труднощі. Наприклад, вивчення психологічної готовності дитини до школи дає можливість спрогнозувати труднощі процесу адаптації до закладу освіти дітей з низьким рівнем готовності і вчасно організувати відповідну підтримку і психологічну допомогу. Важливою є також орієнтованість фахівця на розвиваючий потенціал методу, тобто можливість

отримання розвивального ефекту в процесі самого вивчення та побудови на його основі програм розвитку.

Разом з цим зазначимо, що отримані у ході діагностичної діяльності психологічної служби дані становлять надійну основу для: складання соціально-психологічного портрету дитини (опис її особливостей розвитку та взаємодії з оточуючими, потенційних можливостей та труднощів); визначення цілей і завдань, стратегій надання підтримки здобувачам освіти, що мають труднощі в навчанні, спілкуванні та психічному здоров'ї; вибору засобів і форм психологічного супроводу здобувачів освіти відповідно до властивих їм особливостей навчання і спілкування.

Існують умови, за яких здійснення діагностичної діяльності психологічної служби ЗЗСО буде найбільш результативним. Це, по-перше, наявність відповідального – фахівця, який за функціональними обов'язками має визначати рівень розвитку соціальності учнів у сучасній школі; таким фахівцем виступає соціальний педагог; по-друге, вдосконалення з точки зору надійності та простоти використання діагностичних процедур та інструментарію, створення можливостей підрахунку, накопичення та аналізу даних із використанням комп'ютерних засобів; по-третє, єдність діагностики характеристик особистості та колективу; по-четверте, систематичність та безперервність діагностики, наявність системи соціально-педагогічного моніторингу.

Саме на основі соціально-педагогічної діагностики відбувається прийняття рішень про доречність застосування тих чи інших інновацій у роботі з учнями, розробляються і впроваджуються у практику роботи психологічної служби ЗЗСО різноманітні інноваційні технології. Відповідно, оновлення технологічного забезпечення діагностичної і прогностичної функцій соціально-педагогічної діяльності стає необхідним та пріоритетним завданням сьогодення.

У листі Міністерства освіти і науки України від 18.07.2019 № 1/9-462 “Про пріоритетні напрями роботи психологічної служби у системі освіти на 2019-2020 н.р.” вказано, що “сучасні тенденції розвитку освіти формують загальне спрямування діяльності психологічної служби у системі освіти України” і “першочерговим завданням працівників психологічної служби є пошук дієвих засобів і методів профілактичної, корекційної, просвітницької та розв'язкової діяльності.”

На виконання п. 3.1. Наказу МОН України від 08.08.2017 № 1127 «Про затвердження плану заходів Міністерства освіти і науки України щодо розвитку психологічної служби на період до 2020 року», фахівцями Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи було розроблено діагностичний мінімум для спеціалістів психологічної служби і методичні рекомендації «Застосування діагностичних мінімумів у діяльності працівників психологічної служби», які розміщено у вільному доступі (<https://drive.google.com/file/d/17yN9zawuGlGmzsNdIF6iDmlw5KpGArZ2/view>).

Діагностичний інструментарій є основою професійної діяльності працівника психологічної служби як власне діагностика є єдиним базисом, на якому ґрунтується уся розвивальна, корекційна і профілактична робота. Від

точності результатів діагностики у повній мірі залежить ефективність подальшої роботи практичного психолога і соціального педагога.

Спектр напрямів і методик діагностики, які використовують працівники психологічної служби ЗЗСО, є доволі широким. Серед апробованих у роботі психологічної служби діагностичних напрямів можна зазначити діагностику уваги, пам'яті, особливостей нервової системи, темпераменту, характеру, комунікативних здібностей та інтелекту, мислення учнів, рівня їх соціальної адаптації, готовності до школи, схильності до девіацій, мотиваційної сфери і спрямованості особистості, мотивації навчання, а також діагностичні методики для вивчення соціально-педагогічних особливостей мікросередовища дитини та оцінки міжособистісних взаємин тощо. Крім того, використовуються методики діагностики педагогічного колективу, класного і шкільного оточення, вивчення здібностей і професійних схильностей учнівства.

Метою соціально-педагогічної діагностики дітей є відображення актуального для учня конкретної вікової групи балансу впливу на особистість внутрішньої та зовнішньої ситуації розвитку соціальності. Відповідно, запропонований інструментарій включає, як методики вивчення ознак розвитку соціальності особистості у внутрішній соціальній ситуації : „Карта оцінки та соціальності особистості у внутрішній соціальній ситуації” (О.Рассказова), методика „Індивідуальна соціальна ситуація розвитку” (І. Ніколаєва) тощо; так і методики оцінки ознак розвитку соціальності особистості у зовнішній соціальній ситуації: „Карта оцінки та соціальності особистості у зовнішній соціальній ситуації”, методика визначення індексу соціальності середовища класу та школи, „Матриця соціальності учня інклюзивної школи”, діагностика професійно-особистісних особливостей та стиля спілкування педагогів з дітьми.

Окремий напрям становить виявлення домашнього насильства відносно дітей, для чого Інститутом модернізації змісту освіти складено спеціальний перелік діагностичних методик, рекомендованих Міністерством освіти і науки до використання у роботі психологічної служби ЗЗСО (Перелік діагностичних методик з виявлення домашнього насильства відносно дітей. <https://imzo.gov.ua/psycholohichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/informatsijna-baza-psycholohiv-ta-sotsialnyh-pedahohi/navchalno-metodychni-materialy-dlya-psycholohiv/psychodiahnostychna-robota/>). Опитувальник для дослідження психотравмуючої події (В. Панок), призначений для дослідження психотравмуючої події у житті підлітків і дорослих, побудований на процесі аналізу життєвого шляху клієнта; соціологічна анкета (В. Панок), призначена для виявлення ставлення дорослих людей до проблеми насильства над дітьми; методика «Перелік життєвих подій», що застосовується як для оцінки загальної кількості потенційно травматичних подій у житті людини, так і для кращого визначення її проблем тощо.

Аналіз усього спектру існуючих діагностичних методик, які застосовуються у роботі психологічної служби ЗЗСО, показав, що більшість із них є доволі трудомісткими як за підготовкою і проведенням, так і за подальшою обробкою та інтерпретацією результатів. Відповідно реалізація всіх напрямів діагностики вимагає від фахівця значних зусиль й часто виявляється надто ресурсозатратною і неефективною.

Разом з цим, у рекомендаціях МОН щодо організації роботи сучасної психологічної служби ЗЗДО зазначається, що огляду на широкий спектр функціональних обов'язків та напрямів діяльності фахівців, діагностика має займати не багато часу, бути простою і доступною в обробці та аналізі, а її результати формулюються з використанням лексичних засобів у контексті педагогічної термінології, що дасть можливість ефективно побудувати процес подальшого психолого-педагогічного супроводу.

Сучасні інноваційні технології надають можливість значно оптимізувати підготовку та проведення соціально-педагогічної діагностики, обробку отриманих даних, уточнюють соціальний прогноз, а також можуть зробити процес діагностики набагато більш цікавим для дітей, поліпшити зворотний зв'язок із респондентами та їхніми батьками в умовах вільного інформаційного простору. Щодо останнього, погоджуючись з дослідниками, відзначимо, що через інноваційні інформаційні ресурси опосередковано, хоча й більш ефективно, поширюється провідна форма організаційного вираження документованої інформації, яка використовується під час її збирання, обробки, зберігання та споживання, тобто під час інформаційної діяльності.

Так, для оптимізації діагностичної діяльності соціальний педагог може використовувати сучасні засоби діагностики на прикладі інтерактивного ресурсу Plickers. Використання Plickers дозволяє працівнику психологічної служби школи не лише спростити процедуру діагностики, а й перетворити її на розвагу, яка забезпечить активну, зацікавлену участь респондентів у процесі. Для роботи з учнями молодших класів зазначений ресурс забезпечує можливість провести діагностику в ігровій формі. Серед переваг Plickers те, що це дуже проста технологія, яку реально засвоїти й використовувати в умовах ЗЗСО.

Сервіс Plickers дозволяє проводити мобільні голосування і фронтальні опитування під час соціально-педагогічної діагностики в тестовій формі. Робота з мобільним додатком забирає не більше кількох хвилин. Отримання результатів опитування відбувається на занятті без тривалої перевірки та миттєво виводиться на екран комп'ютера (телевізора, проектора), під'єданого до Інтернету. Наявність смартфонів або комп'ютерів не потрібна: тільки смартфон того, хто здійснює опитування з доступом до Інтернету.

Подібний функціонал є у багатьох інших сучасних застосунків та інтерактивних ресурсів, наприклад: ZipGrade, Online Test Pad, застосування яких забезпечує легкість та надійність діагностичних процедур і соціальних прогнозів у роботі фахівців психологічної служби ЗЗСО.

Систематичне проведення аналізу, прогнозування та ознайомлення учнів, педагогів, батьків із результатами дослідження за умови його інноваційного технологічного забезпечення дозволяє відстежити розвиток соціальності учнів та динаміку соціальної взаємодії у класі, поєднуючи діагностичні заходи з пошуком і розробкою оптимальних шляхів соціально-педагогічної роботи зі школярами у класному колективі. Разом з цим, діагностика не лише є необхідним елементом дослідної роботи або окремим етапом соціально-педагогічної діяльності, а й входить до змісту інших функцій соціально-

педагогічної діяльності з у ЗЗСО й виступає умовою успішного орієнтування системи освіти на потреби дітей у новій українській школі .

4.2. Організація супроводу дитини в умовах інклюзивної освіти ***Важливими завданнями у роботі психологічної служби є:***

- 1) підбір діагностичного інструментарію, придатного для роботи з різними категоріями дітей відповідно до наявного дефекту розвитку;
- 2) уточнення змісту та методів корекційної роботи з дітьми, які мають особливі потреби з урахуванням результатів психологічної діагностики;
- 3) розробка комплексних корекційних стратегій, які б містили, крім навчання, ще й ігрові засоби, рекомендації щодо сімейного виховання.

Суть діяльності шкільної психологічної служби полягає в супроводі дитини протягом її шкільного навчання, що дає можливість впровадити шкільну психологічну діяльність у навчально-виховну педагогічну систему.

Одним з провідних напрямків у роботі практичного психолога, соціального педагога, вчителя є робота з батьками «особливої» дитини. Батьки мають бути залучені працівником психологічної служби до організації корекційно-виховного процесу.

Оскільки розвиток та виховання дитини з особливими потребами потребує спеціальних знань про захворювання, його наслідки, потенційні можливості дитини, важливим є належна організація роботи мультидисциплінарної команди фахівців у закладі освіти. Батькам необхідно надавати практичні поради щодо нагляду за дітьми, пояснення та рекомендації щодо вирішення повсякденних проблем, пов'язаних з вихованням, знайомити з досвідом інших батьків. Основні форми групової роботи з батьками в цьому напрямку: проведення семінарів, консультацій, лекцій, зборів та ін. Одночасно взаємодія може організовуватись і в індивідуальній формі (індивідуальні бесіди та індивідуальне консультування).

Організація психологічного супроводу батьків при здійсненні інклюзивної освіти повинна спиратись на досвід спеціальної психології, яка пропонує роботу з батьками об'єднувати у два напрямки:

- освітньо-просвітницька робота з батьками усіх дітей;
- психологічний супровід сімей, які виховують дітей з відхиленнями у розвитку.

На етапі освітньо-просвітницької роботи психологічна служба розкриває загальні проблеми психічного розвитку дітей з особливими потребами.

Потрібно знайомити батьків з прийомами реагування на особливості поведінки як їх дитини, так і її однолітків.

Головне завдання психолога у роботі з сім'єю полягає в тому, щоб батьки з їх допомогою змогли побачити реальну перспективу розвитку своєї дитини, з'ясували можливі труднощі соціального розвитку, які виникають у певні вікові періоди, а також визначити свою роль у процесі психолого-педагогічного супроводу дитини.

Окрім того, психолог повинен допомогти батькам в коректній і тактовній формі позбавитися від ілюзій в плані майбутнього дитини. Разом з тим психолог повинен посилити віру батьків у можливість і перспективи

розвитку дитини, в те, що правильно організований корекційний вплив дозволить оптимізувати подальший інтелектуальний і особистісний розвиток дитини. За необхідності психолог здійснює корекцію психічного стану батьків. Завдання психолога полягає в профілактиці невротизації або психопатизації батьків (особливо мам та бабусь) шляхом організації системи надання індивідуальних консультативних послуг.

У рамках консультативно-корекційної допомоги батькам у розв'язанні проблем психолог може використовувати різні форми роботи.

Психолого-педагогічна підтримка батьків є життєво необхідною, тому що саме від батьків та їх внеску в процес виховання та навчання залежить повноцінний розвиток дітей з обмеженими можливостями.

З метою впровадження системи психолого-педагогічного супроводу дітей дошкільного і шкільного віку, які навчаються в умовах інклюзивної освіти, суттєвим є організація і здійснення комплексного підходу, реалізація якого передбачає поетапне впровадження інклюзивної освіти, яке потребує проведення необхідних психосоціальних та педагогічних заходів, а саме:

1. Психодіагностичний етап:

- діагностика рівня розвитку дітей: виявлення індивідуальних особливостей психічного, фізичного, інтелектуального розвитку; рівня розвитку психічних процесів; діагностики соціальної зрілості, інтелекту, стилю взаємодії педагогів і батьків з дитиною;
- тестування та анкетування педагогів та батьків на предмет готовності до здійснення інклюзивного навчання;
- вивчення особливостей сім'ї, в якій виховується дитина;
- психолого-педагогічне спостереження за особливостями соціальної взаємодії учнів у школах з інклюзивним навчанням.

2. Оформлення документації для здійснення психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими потребами:

- банка даних дітей відповідно до особливостей та наявних порушень;
- картки здоров'я і розвитку дитини;
- психологічної картки індивідуального розвитку дитини;
- соціального паспорта сім'ї, в якій виховується дитина;
- щоденника спостереження за дитиною в закладі освіти;
- щоденника спостереження за станом здоров'я і поведінкою дитини у позаурочний час.

3. Розробка та затвердження індивідуальних програм навчання і розвитку з рекомендаціями для педагогів і батьків, розроблених за участі різних фахівців (лікаря, психолога, соціального педагога, педагога-дефектолога, учителя-логопеда).

4. Створення власної навчально-методичної та інформаційної бази, а саме:

- банка даних освітніх і виховних програм;
- механізму забезпечення отримання оперативної інформації про рівень здоров'я, навчання і розвиток дитини з особливими потребами.

5. Моніторинг результативності, який передбачає застосування наступних методів:

- дидактичного – вивчення результативності різних сторін освітнього процесу;
- виховного – визначення ефективності виховного процесу, системи взаємовідносин його учасників;
- управлінського – з'ясування характеру взаємовідносин на різних управлінських рівнях у системах: «керівник – педагогічний колектив», «керівник – діти», «керівник – батьки», «керівник – зовнішнє середовище»;
- соціально-психологічного – спостереження за системою колективно-групових взаємовідносин, за характером психологічної атмосфери педагогічного колективу, психологічного стану дітей, батьків;
- медичного – відстеження динаміки стану здоров'я дитини з особливими потребами.

6. Виявлення і прогнозування можливих проблем, серед яких можуть бути наступні:

- виникнення опору новому середовищу з боку дитини, для зняття якого потрібно включати розробку додаткових освітньо-виховних ресурсів;
- виникнення внутрішніх і зовнішніх конфліктів між педагогом і дитиною, педагогом і батьками.

7. Розробка шляхів корекції можливих негативних наслідків:

- планування резерву часу для перегляду спланованих форм, методів, прийомів роботи з дітьми та їх батьками;
- ґрунтовне пояснення батькам і педагогам переваг інклюзивної освіти;
- реорганізація індивідуальних психолого-педагогічних програм супроводу дітей, які виявляють відповідні проблеми;
- відстеження результативності впроваджених змін.

Робота психолога з дітьми з особливими потребами охоплює низку проблем:

- низька самооцінка, невпевненість у собі;
- тривожність, наявність страхів;
- труднощі процесу комунікації;
- нестабільність психоемоційного стану;
- розбалансування саморегуляції;
- дезадаптація;
- почуття залежності від оточуючих;
- почуття безнадійності, приреченості та ін.

Психологічне дослідження властивостей особистості здійснюється шляхом діагностичної роботи за допомогою відповідних психодіагностичних методик. Вона передбачає перший діагностичний зріз, мета якого виявити рівень розвитку досліджуваної властивості особистості, та другий діагностичний зріз, який показує ефективність корекційної роботи. Для дослідження властивості особистості підбирається мінімум три

психодіагностичні методики, що використовуються як під час першого, так і під час другого діагностичних зрізів.

У межах діагностичної роботи психолого-педагогічного супроводу підлітків з особливими потребами пропонуються для використання такі психодіагностичні методики:

№ з/п	Досліджувана властивість	Психодіагностичні методики
1.	Самооцінка, невпевненість у собі	- методика М. Куна; - методика С.А. Будассі; - методика Дембо-Рубінштейна
2.	Тривожність, наявність страхів	- методика дослідження тривожності Спілбергера; - методика «Шкала тривожності» – модифікація шкали соціально-ситуаційної тривожності О. Кондака; - методика вивчення рівня тривожності Тейлора
3.	Мотивація	- дослідження мотивації досягнення (А. Мехраб'ян); - проєктивна методика мотивації досягнення успіху та уникнення невдач (Х. Гекхаузен); - методика діагностики особистості на мотивацію до успіху (Т. Елерс)
4.	Міжособистісні стосунки, взаємодія	- методика діагностики міжособистісних відносин Т.Лірі; - опитувальник «Роль індивіда в групі»(Кирилюк, Величко, Карпієвич)
5.	Психоемоційний стан	- опитувальник САН; - шкала кольорового діапазону Лутошкіна; - шкала зниженого настрою – субдепресії
6.	Депресивний стан, невротизація	- діагностика рівня невротизації Л.І. Вассермана; - експрес діагностика невроза К. Хека і Х. Хесса; - диференційна діагностика депресивних станів В.А.Жмурова
7.	Самосвідомість	- шкала Я-концепції Теннессі; - шкала Я-концепції Пірса-Харріса; - методика дослідження «Незакінчені речення» Сакса і Леві
8.	Дезадаптація	- методика діагностики дезадаптації «Карта спостережень» Д. Скотта; - вивчення особистісної орієнтованості учня (А.В.Фурман); - тест нервово-психічної адаптації
9.	Ціннісні орієнтації	- методика діагностики стану задоволення основних потреб («Косинка»); - методика діагностики спрямованості особистості А.Басса; - методика «Ціннісні орієнтації»М. Рокіча
10.	Фрустрація, агресивність	- діагностика самооцінки психічних станів по Г.Айзенку; - методика діагностики показників і форм агресії А.Басса і А. Дарки; -тест фрустрації С. Розенцвейга

V. НАСТАНОВИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

5. 1. Завдання для самостійної роботи для здобувачів освіти 611 ср та 21 ср груп

Навчальний тиждень	Зміст та форми роботи	Представлення результатів	Кільк. годин	
			ден на форма	заочна форма
Організаційна діяльність практиканта				
1.	Оформлення щоденника практики. Ознайомлення з організацією та функціонуванням закладу освіти на офіційному сайті закладу.	Оформлений щоденник з інформацією про заклад освіти	2	2
	Опрацювання інформаційних джерел для ознайомлення з посадовими об'явками та інструкцією соціального педагога	Перелік посадових обов'язків.	2	2
	Опрацювання інформаційних джерел для ознайомлення з етичним кодексом соціального педагога	Перелік пунктів етичного кодексу.	2	2
	Опрацювання інформаційних джерел для ознайомлення з планом і графіками роботи соціального педагога, формами звітності.	Заповнений індивідуальний план роботи практиканта	2	2
	Оформлення наочності для стендів психологічної служби	Зразки наочності для стендів психологічної служби	2	2
	Ознайомлення з правилами проведення батьківських зборів. Розробка плану проведення батьківських зборів	Сценарій заходу	2	2
	Пошук та опрацювання інформації, щодо організації волонтерської діяльності в умовах ЗЗСО	Перелік джерел інформації щодо обраної теми	-	2
Методична діяльність практиканта				
2	Ознайомлення з робочою документацією соціального педагога (планом роботи на рік, планом роботи на місяць, соціальним паспортом класу, статистичним звітом, актом обстеження матеріально-побутових умов проживання сім'ї)	Перелік документації	2	2
	Складання плану роботи на рік, плану роботи на місяць	Заповнена форма характеристики.	2	2
	Ознайомлення з технологіями тайм-менеджменту в допомогу соціальному педагогу в умовах ЗЗСО	Таблиця «Функції соціального педагога в школі та мобільні застосунки для тайм-	2	2

		менеджменту»		
	Складання характеристик основних груп дітей, які потребують допомоги соціального педагога в ЗЗСО.	Заповнена форма характеристики.	2	2
	Складання актів обстеження житлово-побутових проживання дітей з багатодітних сімей	Заповнена форма акту	-	2
	Складання актів обстеження житлово-побутових проживання дітей сиріт та дітей ПБП	Заповнена форма акту	2	2
	Розробка порад, методичних рекомендацій щодо особливостей організації взаємодії з дітьми групи ризику (соціальними сиротами, дітьми, які мають особливості розвитку тощо).	Поради / методичні рекомендації.	2	2
Виховна діяльність практиканта				
3	Пошук та опрацювання інформації, необхідної для проведення соціально-виховної роботи з учнівством.	Перелік джерел інформації щодо обраної теми	2	2
	Пошук та опрацювання інформації щодо специфіки реалізації морально - етичного виховання в умовах ЗЗСО	Перелік джерел	-	2
	Планування та підготовка до проведення соціально-виховного заходу.	Сценарій заходу	2	2
	Створення наочності для проведення соціально-виховного заходу.	Відео/фото матеріал	2	2
	Складання висновків та звіту з проведеного соціально-виховного заходу та звіту спостереження заняття здобувача освіти	План-конспект	2	2
	Складання плану консультативної роботи з соціально-виховного спрямування з важковиховуваними учнями	План-конспект консультації	2	2
	Розробка методичних рекомендацій/порад щодо удосконалення системи учнівського самоврядування	Складання методичних рекомендацій	-	2
Профілактична діяльність практиканта				
4	Пошук та опрацювання інформації щодо актуальних напрямів	Перелік джерел інформації щодо	-	2

	профілактичної діяльності соціального педагога в ЗЗСО, організації шкільної ради з профілактики правопорушень	обраної теми		
	Пошук та опрацювання інформації, необхідної для проведення профілактичної роботи з учнівством.	Перелік джерел інформації	2	2
	Планування та підготовка до проведення профілактичного заходу	Сценарій заходу	2	2
	Створення наочності для проведення профілактичного заходу.	Відео/фото матеріал	2	2
	Складання висновків та звіту з проведеного профілактичного заходу та звіту спостереження заняття здобувача освіти	Письмовий аналіз заходу	2	2
	Розробка заходів щодо створення сприятливих умов для саморозвитку особистості в колективі	План-конспект заходів	-	2
	Складання плану консультативної роботи (з учнями, батьками, педагогічним колективом) та виступу на педагогічних нарадах щодо профілактичної роботи в ЗЗСО	План-конспект консультації / виступу	2	2
Профорієнтаційна діяльність практиканта				
5	Опрацювання Положення про професійну орієнтацію молоді	Опорний конспект	-	2
	Пошук та опрацювання інформації, необхідної для профорієнтаційного заходу	Перелік джерел інформації щодо обраної теми.	2	2
	Планування та підготовка до проведення профорієнтаційного заходу.	Сценарій заходу.	2	2
	Створення роздаткової інструментарію для проведення профорієнтаційних заходів (плакату, буклету, листівки).	Плакат, буклет, листівка	2	2
	Складання висновків та звіту з проведеного профорієнтаційного заходу та звіту спостереження заняття здобувача освіти	Письмовий аналіз заходу	2	2
	Оформлення аналітичної довідки з проведеної профорієнтаційної роботи	Довідка	2	2
	Розробка методичних порад для вчителів щодо сприяння професійному самовизначенню учнівства	Методичні поради	-	2
Діагностична діяльність практиканта				
6	Підготовка до проведення	Список	2	2

	діагностичних занять (добір діагностичного та роздаткового інструментарію).	інструментарію		
	Оформлення висновків проведеної діагностичної роботи	Соціальний діагноз	2	2
	Опрацювання наукових джерел стосовно проведення специфіки соціометричного дослідження	Письмовий аналіз	2	2
	Опрацювання наукових джерел стосовно специфіки проведення глибоке інтерв'ю з учнем з особливими освітніми потребами	Письмовий аналіз	-	2
	Складання соціального паспорту школи.	Соціальний паспорт школи	2	2
	Складання соціального паспорту класу	Соціальний паспорт класу	2	2
	Складання соціально-педагогічної характеристики учня з особливими освітніми потребами	Характеристика учня	2	2
Просвітницька діяльність практиканта				
7	Пошук та опрацювання інформації, необхідної для розробки просвітницького заходу (акції, свята, квесту тощо) для учнівства, та педагогів закладу освіти.	Перелік джерел інформації щодо обраної теми.	2	2
	Планування та підготовка до проведення просвітницького заходу (акції, свята, квесту тощо) для учнівства, та педагогів закладу освіти.	Сценарій заходу.	2	2
	Створення роздаткового інструментарію для проведення просвітницького заходу (акції, свята, квесту тощо) для учнівства, та педагогів закладу освіти.	Плакат, буклет, листівка	2	2
	Планування та підготовка до загальношкільної акції з надання допомоги тваринам	План. Звіт	2	2
	Розробка та підготовка «Уроків толерантності»	Опорний конспект	2	2
	Розробка та підготовка плану заходу щодо формування здорового способу життя учнів	План-конспект заходу	2	2
	Розробка планів роботи факультативних курсів, гуртків соціально-педагогічної спрямованості	План-сітка	-	2
Рефлексивна діяльність практиканта				
8.	Оформлення щоденника та звітної документації практики	Щоденник	2	2
	Написання звіту про проходження практики	Звіт	2	2

	Створення презентації за результатами проведених заходів	Презентація	2	2
	Самоаналіз сформованих компетентностей	Текст самоаналізу	2	2
	Підготовка виступу на засідання педагогічної ради щодо результатів проведеної діяльності.	Текст виступу	2	2
	Написання есе на тему «Розвиток творчого потенціалу соціального педагога ЗЗСО»	Есе	-	2
	Усього		88	110

5.2. Завдання для самостійної роботи для здобувачів освіти 511 ср та 11 ср груп

Навчальний тиждень	Зміст та форми роботи	Представлення результатів	Кільк. годин	
			денна форма	заочна форма
Організаційна діяльність				
1.	Оформлення щоденника практики. Ознайомлення з організацією та функціонуванням закладу освіти на офіційному сайті закладу.	Оформлений щоденник з інформацією про заклад освіти	2	2
	Опрацювання інформаційних джерел для ознайомлення з посадовими об'явками та інструкцією соціального педагога	Перелік посадових обов'язків.	2	2
	Опрацювання інформаційних джерел для ознайомлення з планом і графіками роботи соціального педагога, формами звітності.	Заповнений індивідуальний план роботи практиканта	2	2
	Оформлення наочності для стендів психологічної служби	Зразки наочності для стендів психологічної служби	-	2
	Ознайомлення з правилами проведення батьківських зборів. Розробка плану проведення батьківських зборів	Сценарій заходу	-	2
Методична діяльність				
2	Ознайомлення з робочою документацією соціального педагога (планом роботи на рік, планом роботи на місяць, планом роботи соціального педагога по роботі з дітьми з інвалідністю, соціальним паспортом класу, статистичним звітом, актом обстеження матеріально-побутових умов проживання сім'ї)	Перелік документації	2	2
	Складання плану роботи на рік,	Заповнена форма	-	2

	плану роботи на місяць	характеристики.		
	Ознайомлення з технологіями тайм-менеджменту в допомогу соціальному педагогу в умовах ЗЗСО	Таблиця «Функції соціального педагога в школі та мобільні застосунки для тайм-менеджменту»	-	2
	Складання характеристик основних груп дітей, які потребують допомоги соціального педагога в ЗЗСО.	Заповнена форма характеристики.	2	2
	Розробка порад, методичних рекомендацій щодо особливостей організації взаємодії з дітьми групи ризику (соціальними сиротами, дітьми, які мають особливості розвитку тощо).	Поради / методичні рекомендації.	2	2
Виховна діяльність				
3	Пошук та опрацювання інформації, необхідної для проведення соціально-виховної роботи з учнівством.	Перелік джерел інформації щодо обраної теми	2	2
	Планування та підготовка до проведення соціально-виховного заходу.	Сценарій заходу	2	2
	Створення наочності для проведення соціально-виховного заходу.	Відео/фото матеріал	2	2
	Складання висновків та звіту з проведеного соціально-виховного заходу та звіту спостереження заняття здобувача освіти	Висновки та звіти	2	2
	Складання плану консультативної роботи з соціально-виховного спрямування з важковиховуваними учнями	План-конспект консультації	-	2
Профілактична діяльність				
4	Пошук та опрацювання інформації, необхідної для проведення профілактичної роботи з учнівством	Перелік джерел інформації щодо обраної теми	2	2
	Планування та підготовка до проведення профілактичного заходу	Сценарій заходу	2	2
	Створення наочності для проведення профілактичного заходу.	Відео/фото матеріал	2	2
	Складання висновків та звіту з проведеного профілактичного заходу та звіту спостереження заняття здобувача освіти	Письмовий аналіз заходу	2	2
	Складання плану консультативної	План-конспект	-	2

	роботи (з учнями, батьками, педагогічним колективом) та виступу на педагогічних нарадах щодо профілактичної роботи	консультації / виступу		
Профорієнтаційна діяльність				
5	Пошук та опрацювання інформації для профорієнтаційного заходу	Перелік джерел інформації.	2	2
	Планування та підготовка до проведення профорієнтаційного заходу.	Сценарій заходу.	2	2
	Створення роздаткового інструментарію для проведення профорієнтаційних заходів (плакату, буклету, листівки).	Плакат, буклет, листівка	2	2
	Складання висновків та звіту з проведеного профорієнтаційного заходу та звіту спостереження заняття здобувача освіти	Письмовий аналіз заходу	2	2
	Оформлення аналітичної довідки з проведеної профорієнтаційної роботи	Довідка	-	2
Діагностична діяльність				
6	Підготовка до проведення діагностичних занять (добір діагностичного та роздаткового інструментарію)	Список інструментарію	2	2
	Оформлення висновків проведеної діагностичної роботи	Соціальний діагноз	2	2
	Складання соціального паспорту закладу освіти	Соціальний паспорт школи	2	2
	Складання соціального паспорту класу	Соціальний паспорт класу	2	2
	Складання соціально-педагогічної характеристики учня з особливими освітніми потребами.	Характеристика учня	-	2
Просвітницька діяльність практиканта				
7	Пошук та опрацювання інформації, необхідної для розробки просвітницького заходу (акції, свята, квесту тощо) для учнівства, та педагогів закладу освіти.	Перелік джерел інформації щодо обраної теми.	2	2
	Планування та підготовка до проведення просвітницького заходу (акції, свята, квесту тощо) для учнівства, та педагогів закладу освіти.	Сценарій заходу.	2	2
	Створення роздаткового інструментарію для проведення просвітницького заходу (акції, свята, квесту тощо) для учнівства, та педагогів закладу освіти.	Плакат, буклет, листівка	2	2

	Планування та підготовка до загальношкільної акції з надання допомоги тваринам	План. Звіт	-	2
	Розробка та підготовка «Уроків толеранності»		-	2
Рефлексивна діяльність практиканта				
8.	Оформлення щоденника та звітної документації практики	Щоденник	2	2
	Написання звіту про проходження практики	Звіт	2	2
	Створення презентації за результатами проведених заходів	Презентація	2	2
	Самоаналіз сформованих компетентностей	Текст самоаналізу	-	2
	Підготовка виступу на засідання педагогічної ради щодо результатів проведеної діяльності.	Текст виступу	2	2
	Усього		58	80

VI. ПОРАДИ ЩОДО ДИСТАНЦІЙНОГО ПРОХОДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Організаційна та методична функції соціального педагога / соціального працівника у закладі освіти

1. *Опрацювати нормативні документи щодо роботи типу закладу, у якому відбувається практика (соціальна служба, ЗЗСО тощо).*

Ресурс: офіційні сайти Верховної ради, Міністерства соціальної політики, Міністерства освіти і науки України тощо.

Термін: 2-3 дні.

Результат: зафіксований у щоденнику: а) перелік основних документів, що є основою для роботи закладу-бази практики, у щоденнику; б) основні положення, відображені в цих документах щодо: - встановлення гендерної рівності і недискримінації; - протидії булінгу / мобінгу; - здоров'язбереження населення.

2. *Вивчити, систематизувати та узагальнити емпіричну інформацію про базу практики.*

Ресурс: сайт або інші доступні інтернет-платформи, на яких міститься інформація про базу практики та оприлюднено досвід її діяльності.

Термін: 2-3 дні.

Результат: зафіксована у щоденнику вичерпна характеристика закладу: а) загальні відомості, контактні данні, форма господарювання; б) соціальне призначення (мета, завдання) та функції закладу; в) структуру закладу, характер та стиль керівництва, в) науково-методичне забезпечення, г) фінансово-матеріальна база, д) особливості об'єктів та суб'єктів педагогічного впливу, ж) наявність / відсутність психологічної служби та соціального педагога у штаті; і) аналіз нормативно-розпорядчої документації щодо діяльності цього фахівця (Положення про психологічну службу ЗЗСО, посадові обов'язки фахівця тощо); к) інші характеристики; ; б) досвід роботи у напрямках: - встановлення гендерної рівності і недискримінації; - протидії булінгу / мобінгу; - здоров'язбереження населення.

Звітність (перевірка наявності на гугл-диску):

- фото заповнених сторінок щоденника розміщується в особистій віртуальній папці з проходження практики (створюється особисто практикантом /-кою на гугл-диску у папці «ПРАКТИКА»)

3. *Стираючись на попередній досвід проходження практик у подібних соціальних осередках / закладах освіти, проведений аналіз емпіричної інформації про базу практики заповнити форму «Антидискримінаційний аудит ЗЗСО».*

Ресурс: методичні поради у папці «ПРАКТИКА» на гугл диску; сайт або інші доступні інтернет-платформи, на яких міститься інформація про базу практики та оприлюднено досвід її діяльності, зокрема фотоматеріали (їх бажано скачати для ілюстрації проведеної роботи).

Термін: 2 дні.

Результат: а) форма-зразок «Антидискримінаційний аудит ЗЗСО» та методичні поради до її заповнення; б) заповнена форма

«Антидискримінаційний аудит ЗЗСО» в особистій віртуальній папці з проходження практики (на гул-диску).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Виховна, профілактична, профорієнтаційна функції соціального педагога / соціального працівника в закладі освіти

4. *Розробка двох заходів з встановлення гендерної рівності і недискримінації для різних цільових груп (учні / батьки, клієнти / працівники) й методики зворотного зв'язку для вивчення ефективності кожного заходу (анкета, опитувальник у гул-формах тощо).*

Ресурс: інформаційні матеріали поради у папці «ПРАКТИКА» на гул диску; інтернет-ресурси; власний досвід.

Термін: 1-2 дні.

Результат: а) сценарії заходів з встановлення гендерної рівності і недискримінації для різних цільових груп (учні / батьки, клієнти / працівники) в особистій віртуальній папці з проходження практики (на гул-диску); б) методика зворотного зв'язку для вивчення ефективності заходів (анкета, опитувальник у гул-формах тощо).

5. *Розробка Положення про шкільну політику антибулінгу / Положення про запобігання мобінгу у сфері соціальної роботи.*

Ресурс: офіційний сайт МОН України, розділ «Абетка для директорів шкіл»; інтернет-ресурси; власний досвід; інформаційні матеріали поради у папці «ПРАКТИКА» на гул диску.

Термін: 1-2 дні.

Результат: Положення про шкільну політику антибулінгу / Положення про запобігання мобінгу у сфері соціальної роботи в особистій віртуальній папці з проходження практики (на гул-диску).

Звітність щодо роботи (перевірка наявності на гугл-диску): в особистій віртуальній папці з проходження практики розміщується:

а) форма-зразок «Антидискримінаційний аудит ЗЗСО» та методичні поради до її заповнення;

б) заповнена форма «Антидискримінаційний аудит ЗЗСО» в особистій віртуальній папці з проходження практики (на гул-диску);

в) сценарії заходів з встановлення гендерної рівності і недискримінації для різних цільових груп (учні / батьки, клієнти / працівники) й методика зворотного зв'язку для вивчення ефективності заходу (анкета, опитувальник у гул-формах тощо);

г) Положення про шкільну політику антибулінгу / Положення про запобігання мобінгу у сфері соціальної роботи.

б. *Розробка заходу з профілактики булінгу/мобінгу, а також заходу з протидії насиллю для різних цільових груп (учні / батьки, клієнти / працівники), а також методики зворотного зв'язку для вивчення ефективності кожного заходу (анкета, опитувальник у гул-формах тощо).*

Ресурс: інтернет-ресурси; власний досвід; деякі корисні матеріали у папці «ППРАКТИКА» на гул-диску;

Термін: 1-2 дні.

Результат: а) сценарії заходів з профілактики / протидії булінгу / мобінгу, а також з протидії насиллю для різних цільових груп (учні / батьки, клієнти / працівники) в особистій віртуальній папці з проходження практики (на гул-диску); б) методика зворотного зв'язку для вивчення ефективності кожного заходу (анкета, опитувальник у гул-формах тощо).

7. Розробка Положення політику формування здорового способу життя у сфері освіти / у сфері соціальної роботи.

Ресурс: офіційний сайт МОН України, розділ «Абетка для директорів шкіл»; інтернет-ресурси; власний досвід.

Термін: 1-2 дні.

Результат: Положення політику формування здорового способу життя у сфері освіти / у сфері соціальної роботи в особистій віртуальній папці з проходження практики (на гул-диску).

8. Розробка двох заходів з формування здоров'язбережувальної поведінки для різних цільових груп (учні / батьки, клієнти / працівники) й методики зворотного зв'язку для вивчення ефективності кожного заходу (анкета, опитувальник у гул-формах тощо).

Ресурс: інформаційні матеріали поради у папці «ПРАКТИКА» на гул-диску; інтернет-ресурси; власний досвід.

Термін: 1-2 дні.

Результат: а) два заходи з формування здоров'язбережувальної поведінки для різних цільових груп (учні / батьки, клієнти / працівники); б) методики зворотного зв'язку для вивчення ефективності кожного заходу (анкета, опитувальник у гул-формах тощо).

Звітність щодо роботи (перевірка наявності на гул-диску): в особистій віртуальній папці з проходження практики розміщується:

а) два сценарії заходу з профілактики / протидії булінгу / мобінгу, а також з протидії насиллю для різних цільових груп (учні / батьки, клієнти / працівники);

б) методика зворотного зв'язку для вивчення ефективності кожного заходу (анкета, опитувальник у гул-формах тощо);

в) Положення політику формування здорового способу життя у сфері освіти / у сфері соціальної роботи;

г) два заходи з формування здоров'язбережувальної поведінки для різних цільових груп (учні / батьки, клієнти / працівники);

д) методики зворотного зв'язку для вивчення ефективності кожного заходу (анкета, опитувальник у гул-формах тощо).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. Діагностична, просвітницька, рефлексивна функції соціального педагога / соціального працівника в закладі освіти

9. Доопрацювання звітної документації. Безпосередня робота на інтернет ресурсах бази практики. Взаємодія з керівниками. Написання звіту. Підписання характеристики на базі практики.

Ресурс: телефонні контакти; інтернет-ресурси; власний шарм та комунікативний досвід.

Термін: 3-4 дні.

Результат:

а) в особиста віртуальна папка з проходження практики з виконаними завданнями.

Примітка: На вимогу керівників бази практики підготовлені матеріали у ході практики розміщуються на електронних ресурсах, роздруковуються і передаються на базу практики тощо. Це є необхідною умовою отримання характеристики з бази проходження практики.

VII. ЯК ВДАЛО ЗАВЕРШИТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНУ ПРАКТИКУ

6.1. Документація, що подається до відділу практики академії у паперовому вигляді:

1. Щоденник спостережень, у якому містяться усі обов'язкові елементи (цілі практики, перелік отриманих умінь, обов'язки практиканта, складений персонально індивідуальний план роботи, датовані відповідно плану виконані завдання).
2. Табелі оцінок
3. Результат соціально-педагогічної діагностики
6. Конспекти виховного, профілактичного, профорієнтаційного занять.
7. Самоаналіз та аналіз відвіданих занять.
8. Сценарій просвітницького заходу (прес-реліз).
9. Грамоти, подяки
10. Додаткова документація залежно від специфіки установи в якій студент проходив практику.

На останньому етапі проходження практики відбувається складання та оприлюднення звіту про результати роботи. Здача заліку/виконання онлайн-тестового завдання.

6.2. Онлайн-тестування

Одним з елементів контролю знань здобувачів освіти є виконання тестового завдання (<https://forms.gle/ZsvNXf8EVEXAJHX7A>).

Питання до тестового контролю

1. Планування роботи соціального педагога.
2. «Робочий стіл» соціального педагога.
3. Посадові обов'язки соціального педагога.
4. Посадові обов'язки соціального педагога по роботі з дітьми з інвалідністю.
5. Посадові обов'язки асистента вчителя.
6. Положення про психологічну службу.
7. Нормативно-правова та робоча документація соціального педагога.
8. Основні напрями і форми роботи соціального педагога в ЗЗСР.
9. Графіки роботи соціального педагога у ЗЗСО.
10. Основи планування заходів психологічної служби ЗЗСО.
11. Форми звітності соціального педагога, журнали.
12. Виховна робота соціального педагога у ЗЗСО.
13. Профілактична робота соціального педагога.
14. Булінг у дитячому середовищі та шляхи його подолання.
15. Принцип недискримінації в організації та функціонуванні закладу освіти.
16. Профорієнтаційна робота соціального педагога.
17. Соціально-педагогічна діагностика у ЗЗСО.
18. Масова просвітницька робота соціального педагога.

6.3. Контроль успішності проходження соціально-педагогічної практики

Підсумки практики підбиваються у формі заліку / онлайн-заліку, який організовується методистами практики та завідувачем навчальної практики.

Здобувачу виставляється диференційована оцінка з урахуванням поданої документації та підсумків поточного контролю.

Критерії оцінювання

Після закінчення практики здобувачі вищої освіти звітують про виконання програми.

Здобувач освіти, який/ка не виконав/ла відповідної програми практики з поважних причин, може бути надано право проходження практики повторно, за умов, визначених адміністрацією академії (у вільний від навчання час та в межах графіку освітнього процесу). Здобувач освіти, який/ка повторно отримав/ла негативну оцінку з практики, відраховується з академії.

Оцінювання здобувачів освіти проходить згідно з вимогами Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи. Результати оцінюються за 100-бальною шкалою оцінювання ECTS.

Розподіл балів, які отримують здобувачі освіти:

Поточний контроль Контроль СРС									Підсумковий контроль	Сума
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			Змістовий модуль 3				
Теми	Бали за поточний контроль	Бали за СРС	Теми	Бали за поточний контроль	Бали за СРС	Теми	Бали за поточний контроль	Бали за СРС	Max 100 (k=0,4)	100
Т 1	2,5-5	4-5	Т 3	3-5	5-7	Т 6	5-10	4,5-6,5		
Т 2	2,5-5	4-5	Т 4	3-5	5-7	Т 7	3-8	3-5		
-	-	-	Т 5	3-5	5-7	Т 8	3-8	4,5-6,5		
Усього	5-10	8-10	Усього	9-15	15-21	Усього	11-26	12-18		
Max 20			Max 36			Max 44				
Поточний контроль max 100 (k=0,6)										

Шкала оцінювання практики за семестр (ECTS та національна):

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	Еквівалент оцінки за п'ятибальною шкалою
90 – 100	A	відмінно	5
82-89	B	дуже добре	4
74-81	C	добре	4
64-73	D	задовільно	3
60-63	E	достатньо	3
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	2
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	1

Студент, який не виконав програми практики направляється на практику вдруге під час канікул або відраховується із закладу освіти відповідно до «Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах».

Рейтингова оцінка проходження практики «Соціально-педагогічна практика в закладах освіти»

№ з\п	Звітна документація	min-max	Рейтинговий бал	Еквівалент оцінки за національною шкалою
1.	Щоденник, тека з нормативними документами	5-10	5-6	задовільно
			6-9	добре
			9-10	відмінно
2.	Проведення занять (профорієнтаційного, виховного, профілактичного)	9-15	9-10	задовільно
			10-13	добре
			13-15	відмінно
3.	Проведення заходів з соціально-педагогічного діагностування. Масова просвітницька робота.	5-10	5-6	задовільно
			6-9	добре
			9-10	відмінно
4.	Виконання тестового завдання (https://forms.gle/ZsvNXf8EVEXAJHX7A).	3-8	3-4	задовільно
			4-6	добре
			7-8	відмінно
5.	Звіт про проходження практики	3-8	3-4	задовільно
			4-7	добре
			7-8	відмінно
6.	Виконання СРС	35-49	35-43	задовільно
			44-45	добре
			45-49	відмінно
Усього:		60-100		

Оцінка «відмінно» (90-100 балів) ставиться у випадку, якщо матеріали практики відповідають усім формальним та змістовним вимогам до їх написання, зокрема: матеріали практики подані у встановлений термін; звітна документація представлена у повному обсязі; матеріали практики є оригінальним авторським доробком здобувача освіти, а не ксерокопією чи дублюванням роботи іншого, усі заняття проведені на високому методичному рівні, самостійна робота виконана в повному обсягу.

Оцінка «добре» (74-89 балів) ставиться у випадку, якщо матеріали практики відповідають усім формальним та змістовним вимогам до їх написання, зокрема: матеріали практики подані у встановлений термін, у повному обсязі; матеріали практики є оригінальним авторським доробком, а не ксерокопією чи дублюванням роботи іншого, з певними неточностями, усі заняття проведені на середньому методичному рівні, самостійна робота виконана в повному обсягу.

Оцінка «задовільно» (60-73 бали) ставиться у випадку, якщо матеріали практики відповідають встановленим формальним та змістовним вимогам до їх написання, зокрема: матеріали практики подані пізніше встановленого терміну; матеріали практики є оригінальним авторським доробком, а не ксерокопією чи дублюванням роботи іншого здобувача освіти; матеріали

практики представлені в неповному обсязі, наявні помилки, які здобувач освіти, за допомогою керівника практики, спроможний виявити, але не завжди може виправити; здобувач освіти не дотримувався всіх вимог до оформлення матеріалів практики, усі заняття проведені на достатньому методичному рівні, самостійна робота виконана в неповному обсягу.

Оцінка «незадовільно» (1-59 балів) ставиться у тих випадках, якщо: матеріали практики не подані або подані частково; матеріали практики є дублюванням або ксерокопією матеріалів іншого, усі заняття проведені на низькому методичному рівні або проведені не в повному обсягу, в неповному обсягу.

VIII. ПОЛІТИКА ДОБРОЧЕСНОСТІ

Політика доброчесності побудована відповідно Кодексу академічної доброчесності Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Зокрема у п. 3 «Норми професійної етики та академічної доброчесності» пп. 3.2 «Для здобувачів вищої освіти та інших осіб, що навчаються». Більш детальну інформацію можна отримати за наступним посиланням: http://www.hgpa.kharkov.com/wp-content/uploads/2019/normatyvni/kodeks_acad.pdf

Академічна доброчесність при виконанні завдань практики передбачає сумлінне і вчасне виконання обов'язків здобувача освіти, зокрема дотримання графіків і дедлайнів навчального плану та програми, толерантне й шанобливе ставлення до всіх учасників освітнього процесу.

Проявами порушення морально-етичних принципів поведінки учасників освітнього процесу є приховане запозичення сценаріїв заходів, у тому числі через посередництво Інтернету, використання у власній праці чужих матеріалів без посилань.

Академічна доброчесність передбачає сумлінне і вчасне відпрацювання пропущеної із поважної причини практики здійснюється або самостійно, або в ході індивідуальних занять згідно з графіком консультацій викладача, або дистанційно.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

Основний:

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за ред. І. Д. Звереві. Київ ; Симферополь : Універсум, 2012. 563 с. URL : https://www.researchgate.net/publication/332878107_Enciklopedia_dla_fahivciv_soc_ialnoi_sferi (дата звернення : 15.09.2021).
2. Інклюзія від а до я : Нормативно-правові та методичні основи роботи педагогічних працівників в інклюзивно-освітньому середовищі : практич. посібник/ Н. В. Тарасенко, Л. В. Кондрацька, О. І. Рассказова: Харків, 2019. 98 с.
3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VIII (зі змінами від 07.09.2021 № 1709-IX). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення : 15.09.2021).
4. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 (зі змінами від 07.09.2021 № 1709-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n1854> (дата звернення : 15.09.2021).
5. Соціально-педагогічна робота з дітьми групи ризику: монографія / С. Я. Харченко та ін. Луганськ : ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2009. 145 с..
6. Технології соціальної роботи і соціальної допомоги в умовах трансформаційного періоду: навчально-методичний посібник / за заг. ред. А. О. Поляничко, А. В. Кирилюк. Суми : ФОП Цьома, 2020. 336 с. URL : <http://surl.li/xgmp> (дата звернення : 12.09.2021).

Додатковий:

7. Антидискримінаційні лінзи: проекція на освіту : дистанційний онлайн-курс. *Дистанційне навчання ГІАЦ «КРОНА»* : сайт. URL : <http://edu.krona.org.ua/> (дата звернення : 2.09.2021).
8. Бикова Л. А. Інформаційні ресурси в управлінні закладом освіти Нової української школи. *Нова українська школа в умовах викликів сучасності*: зб. тез доповідей I Всеукр. наук.-практич. конф., 11 квіт. 2019 р. / за заг. ред. Л. В. Задорожної-Княгницької. Маріуполь: МДУ, 2019. С. 4–7.
9. В пошуках гендерного виховання : метод. посібник / О. Андрусик и др., Харків: Золоті сторінки, 2013. 144 с. URL : <http://www.krona.org.ua/nash.html> (дата звернення : 12.09.2021).
10. Застосування діагностичних мінімумів в діяльності працівників психологічної служби : метод. рек. / авт.-упор.: В. М. Горленко та ін. ; за заг. ред. В. Г. Панка. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2018. 106 с. URL : https://drive.google.com/file/d/17yN9zawu_GlGmzsNdIF6iDmlw5KpGArZ2/view (дата звернення : 13.09.2021).
11. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ : Педагогічна думка, 2016. 219 с.
12. Гендер іде / О. Андрусик та ін. Харків : Планета – Принт, 2018. 136 с. URL : <http://www.krona.org.ua/nash.html> (дата звернення : 15.09.2021).

13. Гендерний аудит діяльності вищих навчальних закладів : практич. посібник. Жовтень, 2016 . URL : <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/12877-20161027pdf> (дата звернення : 12.09.2021).
14. Гендерний вимір дошкілля : метод. посібник для організації навч. практич. здобувачів освіти галузі знань 23 Соціальна робота спеціальності 231 Соціальна робота / уклад. : О. І. Рассказова, А. Ф. Лисак, С. М. Гордієнко, Н. А. Василенко. Харків, 2021. 58 с.
15. Гендерні будні дошкілля : метод. посібник / за заг. ред. О. Андрусик, О. Марущенка. Харків: Планета-Принт, 2020. 174 с. URL: <http://krona.org.ua/assets/files/books/genderni-budni-doshkillya.pdf> (дата звернення : 2.09.2021).
16. Європейський освітній проект «Stories that Move. Навчаємося протидіяти дискримінації». URL : <https://www.pedrada.com.ua/news/4416-presentuyut-noviy-osvtny-onlayn-resurs-z-protid-diskrimnats> (дата звернення : 15.09.2021).
17. Компас посібник з освіти в області прав людини за участі молоді. URL : <https://www.coe.int/uk/web/compass> (дата звернення : 15.09.2021).
18. Марущенко О., Плахотник О. Гендерні шкільні історії : монографія. Харків : 2012. 88 с. URL : <http://krona.org.ua/assets/files/books/Genderni-shkilni-istorii.pdf> (дата звернення : 17.09.2021).
19. Методичні матеріали для соціальних працівників. *Інформаційний сайт Херсонського обласного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.*: URL : <https://ocsssdm.ks.ua/metodychni-materialy/> (дата звернення : 20.09.2021).
20. Методичні рекомендації до заповнення щоденника навчальної практики в закладах дошкільної освіти / уклад. : О. І. Рассказова, Г. Ф. Лисак , Н. А. Василенко. Харків: ХГПА, 2020. 15 с.
21. Наказ МОН України від 08.08.2017 № 1127 «Про затвердження плану заходів Міністерства освіти і науки України щодо розвитку психологічної служби на період до 2020 року». URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/npa/5a1feb2eee0db.pdf> (дата звернення : 15.09.2021).
22. Недискримінаційний підхід у навчанні : дистанційний онлайн-курс. URL : <https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:EdEra-Studena+Inc+1/about> (дата звернення : 13.09.2021).
23. Освіта без дискримінації : матеріали сертифікаційної програми з підготовки експертів з антидискримінаційної експертизи освітнього контенту / розробники : Т. Дрожжина, О. Марущенко, І. Ракитська, О. Рассказова та ін. Харків, 2019. 30 с.
24. Педагогічна гендерна скарбничка (додаток 9-10. Гендерний аудит, Експертна карта аналізу уроку) URL : <https://www.genderculturecentre.org/wp-content/uploads/2020/06/thesaurus.pdf> (дата звернення : 20.09.2021).
25. Перелік діагностичних методик з виявлення домашнього насильства відносно дітей. URL : <https://imzo.gov.ua/psycholohichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/informatsijna-baza-psycholohiv-ta-sotsialnyh-pedahohi/navchalno-metodychni-materialy-dlya-psycholohiv/psychodiahnostychna-robota/> (дата звернення : 15.09.2021).
26. Положення про психологічну службу у системі освіти України : Наказ Міністерство освіти і науки України від 22.05.2018 № 509. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18> (дата звернення : 17.09.2021).

27. Про пріоритетні напрями роботи психологічної служби у системі освіти на 2019-2020 н.р. : лист Міністерства освіти і науки України від 18.07.2019 № 1/9-462. *Міністерство освіти і науки України* : офіційний сайт. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-prioritetni-napryami-roboti-psihologichnoyi-sluzhbi-u-sistemi-osviti-na-20192020-navchalnomu-roci> (дата звернення : 15.09.2021).

28. Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправ.. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с

29. Рассказова О. В. Моніторингово-діагностичні дослідження розвитку соціальності учнів у класному середовищі як умова успішного навчання дітей з особливими освітніми потребами у новій українській школі. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Сер. : Педагогічні науки. 2018. № 2. С. 232–238.

30. Рассказова О. І. Квазіпрофесійний підхід у проходженні педагогічної практики : метод. поради для дистанційного проходження педагогічної практики «Переддипломна практика». Харків: ХГПА, 2020. 20 с.

Навчальне видання

Тарасенко Неллі Вікторівна

Рассказова Ольга Ігорівна

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Методичні настанови

Підписано до друку 10.11.2021
Формат 60×84 1/16. Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 5,81. Наклад 100 примірників.
Замовлення № 1676.

Надруковано у друкарні ФОП Тарасенко В.П.
Свідоцтво № 24800170000043751 від 21. 02. 2002 р.
61124, м. Харків, вул. Зернова, 6/267.
Тел. /факс: (0572) 52-82-11, (097) 273-11-77